

**לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון
והנהלה
30.09.2019**

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
תמצית דוח כספי ליום 30 בספטמבר 2019
תוכן העניינים

עמוד

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

5	מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים
7	מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

7	מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים
9	שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים
10	התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברוח כולל אחר
21	המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון
33	מגזרי פעילות
41	חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

42	החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם
42	סיכוני אשראי
61	סיכוני שוק
65	סיכון נזילות
65	סיכונים תפעוליים
66	סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשובנאיים קריטיים, בקרות ונהלים

70	מדיניות חשובנאית ואומדנים בנושאים קריטיים
71	בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי
72	דירקטוריון

צעה Certification

73

דוחות כספיים

76	דוח סקירת רואי החשבון המבקרים המשותפים
77	דוח רווח והפסד - מאוחד
78	דוח על הרווח הכולל - מאוחד
79	מאזן - מאוחד
80	דוח על השינויים בהון העצמי - מאוחד
86	דוח על תזרימי מזומנים - מאוחד
89	פירוט הביאורים לדוחות הכספיים - מאוחדים

ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים

א. ממשל תאגידי

216	שינויים בדירקטוריון
217	המבקרת הפנימית

ב. פרטים נוספים

217	השליטה בבנק
219	מינויים ופרישות ומבנה ארגוני
219	הסכמים מהותיים
220	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
223	דירוג אשראי

ג. נספחים

224	שיעורי הכנסה והוצאה
-----	---------------------

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים. הכללים שישמשו בעריכת דוחות הביניים הינם עקביים לכללים ששימשו בעריכת הדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2018. יש לעיין בדוחות אלה ביחד עם [הדוח השנתי של 2018](#).

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

ליום 31 בדצמבר		ליום 30 בספטמבר	
2018	2018	2019	
מדדי ביצוע עיקריים:			
9.5	10.2	10.4	תשואה להון ^(א)
0.72	0.76	0.80	תשואה לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
11.07	11.25	11.73	יחס הון עצמי רובד 1
7.05	7.05	7.41	יחס מינוף
121	121	121	יחס כסיו נזילות
3.05	3.08	3.05	יחס הכנסות ^(ב) לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
60.6	59.5	55.2	יחס יעילות
1.97	1.97	1.93	יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
0.91	0.91	0.70	יחס עמלות לנכסים ממוצעים ^{(ג)(ה)}
מדדי ביצוע נוספים:			
14.54	14.69	15.55	ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
7.7	7.7	7.7	הון (לא כולל זכויות שאינן מקנות שליטה) למאזן
33.0	33.5	33.8	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים
0.19	0.15	0.21	הוצאות בגין הפסדי אשראי מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(ה)
0.26	0.22	0.20	מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך היתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(ה)
2.19	2.18	2.15	הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM) ^(ג)
0.96	0.90	0.91	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^{(ב)(ג)(ד)}
0.58	0.54	0.50	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^{(ג)(ד)}
מדדי איכות אשראי עיקריים:			
1.41	1.36	1.32	שיעור יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור ^(ה)
1.36	1.37	1.21	שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור ^(ה)
(0.09)	(0.07)	(0.18)	שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור ^(ה)

- (א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.
 (ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.
 (ג) על בסיס שנתי.
 (ד) כולל פעילות חוץ מאזנית.
 (ה) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.
 (ו) כולל יתרות ששווה כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה במספרי השוואה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
2018	2018	2019	2018	2019	
במיליוני ש"ח					
3,257	2,569	2,780	936	765	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
8,890	6,616	6,678	2,196	2,092	הכנסות ריבית, נטו
519	314	451	198	181	הוצאות בגין הפסדי אשראי
4,871	3,724	3,881	1,483	1,132	הכנסות שאינן מריבית
4,121	3,068	2,426	1,023	800	מזה: עמלות
8,337	6,154	5,832	2,045	1,936	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,544	3,412	3,304	1,119	1,043	מזה: משכורות והוצאות נלוות
<u>רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות הבנק (בש"ח):</u>					
2.15	1.69	1.87	0.62	0.52	רווח נקי בסיסי ומדולל

להלן נתונים עיקריים מהמאזן

ליום 31 בדצמבר	ליום 30 בספטמבר		
2018 ^(א)	2018 ^(א)	2019	
במיליוני ש"ח			
460,657	450,675	454,508	סך כל הנכסים
81,419	74,789	62,809	מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים
74,571	76,861	85,781	ניירות ערך
271,173	267,681	279,678	אשראי לציבור, נטו
424,496	415,079	418,905	סך כל ההתחייבויות
364,591	358,875	358,921	מזה: פיקדונות הציבור
5,210	5,168	4,317	פיקדונות מבנקים
17,798	17,805	20,002	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
35,305	34,760	35,144	הון המיוחס לבעלי מניות הבנק

(א) ללא יתרות לאומי קארד¹ אשר בשנת 2018 מסווגות כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

¹ כיום מקס איט פיננסים בע"מ (להלן: "לאומי קארד").

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיסקטוריון וההנהלה

דוח הדיסקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיסקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

גממות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

בתשעת החודשים הראשונים של השנה צמח המשק הישראלי בקצב שנתי של כ-3.2% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, בעיקר בהשפעת התרחבות מהירה יחסית של הצריכה הפרטית והיצוא בעוד שההשקעות בנכסים קבועים והצריכה הציבורית התרחבו בקצב איטי יותר מקצב הצמיחה הכולל. ברבעון השלישי הסתכם קצב הצמיחה בכ-4.1%, במונחים שנתיים, בהשוואה לרבעון השני של השנה.

המשק העולמי

בחודש אוקטובר 2019, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את התחזיות להתפתחות הצמיחה בעולם בשנת 2019. התחזיות המעודכנות, מצביעה על התמתנות של 0.2% בתחזית הנוכחית (ביחס לקודמתה מחודש יולי 2019), לצמיחה עולמית בשיעור של כ-3.0% בשנת 2019, השיעור הנמוך ביותר מאז שנות המשבר של 2008-9. ברקע הדברים, ההשפעה המצטברת של מלחמת הסחר בין ארה"ב לסין, אשר על פי אומדני ה-IMF עלולה לגרום להתוצר העולמי כ-0.8%, בשנת 2020, משבר ה-BREXIT המתמשך בבריטניה ואי הוודאות הכרוכה בהשגת/אי השגת הסדר. הסלמת מלחמת הסחר, שבאה לידי ביטוי בסדרה של מהלכי מכס בארה"ב מאז אמצע שנת 2018, וצעדי נגד מצד סין, והתפתחותה של מלחמת מטבעות עלולה להזיק במישורין ובעקיפין לכלכלות העולם, תוך עלייה בסיכון המקרו כלכלי. מלחמת הסחר גם באה לידי ביטוי ביחסי יפן-קוריאה ויחסי ארה"ב-אירופה.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים, סיכון מאקרו כלכלי](#).

כל אלה, לצד ההאטה שכבר הסתמנה בפעילות מרבית המשקים הגדולים, לאחר מספר שנים של צמיחה הגבוהה מהפוטנציאל, הביאו את הבנקים המרכזיים הגדולים בעולם לאותות, ובחלקם גם להתחיל, ביישום של מדיניות מוניטרית מרחיבה מאוד - שינוי מגמה לעומת המהלכים שננקטו עד לאחרונה (על השינוי בדגשים למדיניות המוניטרית בישראל בהקשר של "הכוונה קדימה" (forward guidance)- ראה בפסקה על [אינפלציה ומדיניות מוניטרית](#) בהמשך סקירה זו). הצמיחה החזויה בארה"ב לשנת 2019 צפויה, על פי הערכת ה-IMF, להסתכם בכ-2.4% לעומת כ-2.6% בתחזית קודמת. באזור גוש האירו צפויה צמיחה של כ-1.2% ב-2019, ירידה של 0.1 נקודת האחוז בהשוואה לתחזית קודמת. המשמעות של עדכון התחזיות הללו, אשר נמוכות מהנתונים בפועל בשנת 2018, לצד הורדת התחזיות להיקף הסחר העולמי בשנת 2019 בקרב המדינות המתקדמות, מ-2.2% ביולי ל-1.2% באוקטובר, היא הערכה כי צפויה האטה בצמיחה במרבית אזורי הסחר המרכזיים של המשק הישראלי.

תקציב המדינה ומימון

בתשעת החודשים הראשונים של השנה, הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-30.9 מיליארד ש"ח לעומת גירעון בהיקף של כ-23.8 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. יעד הגירעון לשנת 2019 כולה מסתכם בכ-40.2 מיליארד ש"ח שהם כ-2.9% מהתוצר כאשר הגירעון המצטבר ב-12 החודשים האחרונים אשר הסתיימו בחודש ספטמבר 2019 הסתכם בכ-3.3% תוצר. עם זאת, נתון זה הושפע מתשלומי מס גבוהים שהיו בחודש אוקטובר 2018, עקב דחיית תשלומי מיסים מספטמבר לאוקטובר 2018, עקב מועדי חגי תשרי ב-2018. בנטרול השפעה זו הגירעון היה עומד על 3.8% תוצר.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך.

בחדש ינואר 2019, הגיש שר האוצר לממשלה עדכון של תחזיות ההכנסות וההוצאות הצפויות לשנת 2019 המביאות לתחזית לגירעון בהיקף של 3.6% תוצר בשנה הקרובה (כ-50 מיליארד ש"ח). משמעות הדבר היא חריגה של 0.7% תוצר ביחס לתקרת הגרעון המותרת בחוק, אשר ככל שתתממש במהלך השנה, תצריך התאמות שונות לצורך הקטנת הגירעון ושמירה על היציבות הפיסקלית.

סחר חוץ ותנועות הון

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בחודשים ינואר-ספטמבר 2019, בכ-17.4 מיליארד דולר, בהשוואה לגירעון של כ-15.8 מיליארד דולר שהיה בתקופה המקבילה בשנת 2018. העלייה בגירעון המסחרי מקורה בעלייה קלה ביבוא הסחורות תוך ירידה ביצוא הסחורות.

בשמונת החודשים הראשונים של השנה, הסתכמו ההשקעות הישירות בישראל של תושבי חוץ, דרך המערכת הבנקאית, בכ-6.5 מיליארד דולר ואילו ההשקעות הפיננסיות בניירות ערך סחירים של תושבי חוץ בישראל הסתכמו בהיקף שלילי של כ-0.2 מיליארד דולר. לעומת זאת, היקף ההשקעות של תושבי ישראל בחו"ל (ההשקעות הישירות באמצעות הבנקים בישראל וההשקעות הפיננסיות בניירות ערך סחירים) הסתכם בכ-6.7 מיליארד דולר, כך שהיקף ההשקעות היוצאות מישראל היה מעט גבוה מהיקף ההשקעות הנכנסות במט"ח.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בתשעת החודשים הראשונים של השנה, יוסיף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-7.1% וביחס לאירו הוא יוסיף בשיעור של כ-11.3%. בבחינת השפעות הגורמים המאקרו-כלכליים, נראה שחלק מן ההסבר לייסוף משמעותי זה, נובע מגידול בעודף בחשבון השוטר של מאזן התשלומים של ישראל. במחצית הראשונה של השנה (הנתון הידוע בעת פרסום הדוח) עודף זה הסתכם בכ-7.0 מיליארד דולר (על בסיס נתונים מנוכחי עונתיים) בהשוואה לעודף של כ-3.6 מיליארד דולר בתקופה המקבילה אשתקד.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש ספטמבר 2019, על כ-119.5 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-115.3 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2018.

במהלך החודשים ינואר-ספטמבר 2019, רכש בנק ישראל מט"ח בהיקף של כ-88 מיליון דולר.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") עלה בחודשים ינואר-ספטמבר ב-0.6% ואילו ב-12 החודשים האחרונים המסתיימים בספטמבר 2019 הסתכמה עלייתו ב-0.3%, שיעור המצוי מתחת לגבול התחתון של יעד יציבות המחירים (3%-1%) אותו קבעה הממשלה.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") עלה בתשעת החודשים הראשונים של השנה ב-0.5%.

במהלך תקופת הדוח לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עומדת על 0.25%. עם זאת, בהחלטת הריבית של הוועדה המוניטרית מה-7 באוקטובר, חל שינוי במלל של ההודעה, בהשוואה להודעות קודמות, בהקשר של "הכוונה קדימה" (forward guidance). כעת נאמר כי "הוועדה מעריכה שלאור סביבת האינפלציה בישראל, המדיניות המוניטרית של הבנקים המרכזיים העיקריים, ההתמתנות בכלכלה העולמית, והמשך הייסוף, יהיה צורך להותיר את הריבית ברמתה למשך זמן ממושך או להפחיתה על מנת לתמוך בתהליך שבסופו האינפלציה תתייצב בסביבת מרכז תחום היעד, ושהמשך ימשיך לצמוח בקצב נאה. יתרה מזאת, במידת הצורך, הוועדה תנקוט בצעדים נוספים כדי להרחיב עוד יותר את המדיניות המוניטרית".

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה עלה בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 בכ-11.6% לאחר ירידות שערים של כ-3.9% בשנת 2018. זאת, על רקע מגמות דומות שהיו בבורסות בעולם ובפרט, בארה"ב.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה בתשעת החודשים הראשונים של השנה ירד בשיעור של כ-21.0% בהשוואה לממוצע 2018 והסתכם בכ-1.259 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בחודשים ינואר-ספטמבר בעלויות שערים חדות, על רקע הציפיה להמשך המדיניות המוניטרית המרחיבה בארץ ובעולם. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בשיעור של כ-9.3% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-7.3%.

במדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו עלויות שערים של כ-7.5% בחודשים ינואר-ספטמבר 2019, לאחר ירידות שערים של כ-0.8% בשנת 2018.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור

שווי תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור הסתכם בסוף חודש אוגוסט 2019 בכ-3,925 מיליארד ש"ח, עלייה של כ-6.9% בהשוואה לחודש דצמבר 2018. משקל המניות (בארץ ובחו"ל) בתיק הנכסים הכספיים של הציבור הישראלי הגיע בסוף חודש אוגוסט 2019 לכ-23.3% לעומת כ-22.6% בסוף חודש דצמבר 2018.

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי המניות (להלן - "הרווח הנקי") הסתכם בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 (להלן - "התקופה המדווחת") לסך של כ-2,780 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-2,569 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 8.2%.

התשואה להון בתקופה המדווחת עמדה על שיעור של כ-10.4% בהשוואה לכ-10.2% בתשעת החודשים הראשונים אשתקד. בנטרול השפעות לאומי קארד, התשואה להון בתקופה המדווחת עמדה על שיעור של כ-9.6%, בדומה לתקופה המקבילה אשתקד.

התשואה להון ברבעון השלישי של שנת 2019 עמדה על שיעור של 8.7% בהשוואה לכ-11.2% בתקופה המקבילה אשתקד. בנטרול השפעת לאומי קארד התשואה להון ברבעון השלישי של שנת 2018 עמדה על שיעור של 10.6%. לפרטים נוספים ראה [עמוד 12 בדוח הדירקטוריון](#) (להלן - "נתוני פרופורמה ללא לאומי קארד").

התוצאות הן לתקופה המדווחת והן לרבעון, הושפעו לרעה, ביחס לתקופות המקבילות אשתקד, מהשונות במדד המחירים לצרכן בכל אחת מהתקופות. המדד לתשעת החודשים הראשונים של השנה עמד על שיעור של כ-0.5% בהשוואה לשיעור של 1.1% אשתקד. המדד לרבעון השלישי היה שלילי בשיעור של 0.7% בהשוואה למדד חיובי בשיעור של 0.2% ברבעון המקביל אשתקד. לפרטים נוספים ראה פרק [הכנסות ריבית, נטו](#).

יחס הון עצמי רוכד 1 לרכיבי סיכון עמד ליום 30 בספטמבר 2019 על שיעור של 11.73%. יחס ההון כולל ליום 30 בספטמבר 2019 עמד על שיעור של 15.55%.

ביום 26 בנובמבר 2019 אישר דירקטוריון הבנק חלוקת דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון השלישי של שנת 2019. סכום הדיבידנד שאושר לרבעון הסתכם לסך של כ-306 מיליון ש"ח. הדיבידנד המצטבר לתשעת החודשים הראשונים של השנה הסתכם בכ-1,112 מיליון ש"ח.

יצוין כי תכנית הרכישה העצמית של מניות הבנק שאושרה בחודש מאי 2019, הסתיימה ביום 21 בנובמבר 2019, במסגרתה נרכשו מניות בהיקף של 700 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים ראה פרק [הון והלימות ההון](#).

הכנסות הריבית נטו בתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 עלו בכ-287 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של כ-4.5%, וזאת בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בהכנסות הריבית נטו נובע בעיקר מגידול ביתרה הממוצעת של האשראי לציבור ומעלייה בתשואה על נכסים נושאי ריבית.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי לתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 משקפות שיעור הוצאה של כ-0.21% מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור לעומת שיעור הוצאה של 0.12% בתקופה המקבילה אשתקד בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. הגידול בשיעור ההוצאה נובע בעיקר מגידול בהיקפי הפעילות, ירידה בגביית ושינויי סיווג.

הכנסות מימון שאינן מריבית בתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 הסתכמו לסך של כ-1,303 מיליון ש"ח בהשוואה לסך 594 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. ההכנסות בתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 הושפעו ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח, מהשפעת מכירת סופר פארם בסך של כ-71 מיליון ש"ח, מהשפעת מכירת שב"א ושיערוך בסך של כ-52 מיליון ש"ח, והיתר מהשפעת נגזרים והפרשי שער. ההכנסות בתקופה המקבילה אשתקד כללו רווח ממכירת אבגול תעשיות בסך של כ-121 מיליון ש"ח ורווח ממכירת הבורסה לניירות ערך בסך של כ-47 מיליון ש"ח.

העמלות התפעוליות והאחרות ירדו בכ-28 מיליון ש"ח בתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד. עיקר הירידה הינה כתוצאה מעמלות מהפצת מוצרים פיננסיים.

הכנסות אחרות הסתכמו לסך של 152 מיליון ש"ח בהשוואה ל-62 מיליון ש"ח. עיקר הגידול מקורו ברווח ממכירת מבנים.

ההוצאות התפעוליות והאחרות עלו בתשעה חודשים ראשונים של שנת 2019 בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-173 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של 3.1%.

הוצאות השכר והנלוות עלו ב-106 מיליון ש"ח בעיקר על רקע הפרשות לבנוס גבוהות יותר, הכוללות גם את המענק החד פעמי שניתן במועד החתימה על הסכם השכר הקיבוצי. ההוצאות התפעוליות האחרות עלו ב-67 מיליון ש"ח בעיקר מרישום הפסד חשבונאי חד פעמי בסך של כ-54 מיליון ש"ח שנרשם בגין החלפת סדרות אגרות חוב כמפורט בפרק [הון והלימות ההון](#).

יחס היעילות לתשעת החודשים הראשונים של השנה עמד על שיעור של 55.2%. בנטרול השפעת הרווח ממכירת לאומי קארד עמד יחס היעילות על שיעור של 56.9%, בהשוואה לשיעור של 59.6% בהתייחס לנתוני פרופורמה ללא לאומי קארד בתקופה המקבילה אשתקד.

חלקו של התאגיד בחברות כלולות לאחר מס בתשעה חודשים ראשונים של השנה הסתכם בהפסדים של 22 מיליון ש"ח, בעיקר על רקע הפרשות לירידת ערך בגין השקעות בחברות כלולות שנרשמו ברבעון הראשון של השנה.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי המניות בתקופה המדווחת הסתכם לכ-1.87 ש"ח לעומת 1.69 ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

להלן השינוי ברווח הנקי ברבעון שלישי של 2019 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

		לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
		2018	2019	
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח			
				הכנסות ריבית, נטו
(4.7)	(104)	2,196	2,092	
				הוצאות בגין הפסדי אשראי
(8.6)	(17)	198	181	
				הכנסות שאינן מריבית
(23.7)	(351)	1,483	1,132	
				הוצאות תפעוליות ואחרות
(5.3)	(109)	2,045	1,936	
				רווח לפני מיסים
(22.9)	(329)	1,436	1,107	
				הפרשה למס
(37.1)	(191)	515	324	
				רווח לאחר מס
(15.0)	(138)	921	783	
				חלק הבנק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות
-	(43)	35	(8)	
				רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
50.0	10	(20)	(10)	
				רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
(18.3)	(171)	936	765	
				תשואה להון (באחוזים)
		11.2	8.7	
				רווח בסיסי למניה (ש"ח)
		0.62	0.52	

להלן השינוי ברווח הנקי בתשעה חודשים ראשונים של 2019 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
		2018	2019	
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח			
				הכנסות ריבית, נטו
0.9	62	6,616	6,678	
				הוצאות בגין הפסדי אשראי
43.6	137	314	451	
				הכנסות שאינן מריבית
4.2	157	3,724	3,881	
				הוצאות תפעוליות ואחרות
(5.2)	(322)	6,154	5,832	
				רווח לפני מיסים
10.4	404	3,872	4,276	
				הפרשה למס
11.2	146	1,298	1,444	
				רווח לאחר מס
10.0	258	2,574	2,832	
				חלק הבנק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות
-	(69)	47	(22)	
				רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
42.3	22	(52)	(30)	
				רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
8.2	211	2,569	2,780	
				תשואה להון (באחוזים)
		10.2	10.4	
				רווח בסיסי למניה (ש"ח)
		1.69	1.87	

להלן התפתחות הרווח הנקי לפי רבעונים

		2018			2019			
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי		
במיליוני ש"ח								
2,006	2,414	2,196	2,274	2,120	2,466	2,092	הכנסות ריבית, נטו	
130	(14)	198	205	(18)	288	181	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	
1,092	1,149	1,483	1,147	1,555	1,194	1,132	הכנסות שאינן מריבית	
1,976	2,133	2,045	2,183	1,946	1,950	1,936	הוצאות תפעוליות ואחרות	
992	1,444	1,436	1,033	1,747	1,422	1,107	רווח לפני מיסים	
262	521	515	321	621	499	324	הפרשה למס	
730	923	921	712	1,126	923	783	רווח לאחר מס	
10	2	35	(11)	(24)	10	(8)	חלק הבנק ברווחי (הפסדי) חברות כולות	
(10)	(22)	(20)	(13)	(10)	(10)	(10)	רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	
730	903	936	688	1,092	923	765	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק	
9.0	11.1	11.2	8.1	12.7	10.6	8.7	תשואה להון (באחוזים)	
0.48	0.59	0.62	0.46	0.73	0.62	0.52	רווח בסיסי למניה (בש"ח)	

לאומי קארד¹

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל ולאחר בחינת החלופות השונות, ובתום תהליך למכירת החזקות הבנק בחברה, נחתם ביום 28 ביולי 2018 הסכם בין הבנק ועזריאלי לכין Warburg Pincus Financial Holdings (Israel LTD.), תאגיד בשליטת קרן ההשקעות Warburg Pincus, למכירת מלוא החזקות המוכרים בלאומי קארד. ביום 25 בפברואר 2019, הושלמה עסקת המכירה, לאחר שהתקיימו התנאים המתלים לעסקה.

להלן דוח רווח והפסד נתוני פרופורמה מאוחד ללא השפעת לאומי קארד^(א)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	2019	לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	2019	
2018	2018	2019	2018	2019	
במיליוני ש"ח					
11,030	8,193	8,761	2,729	2,526	הכנסות ריבית
2,447	1,802	2,083	614	434	הוצאות ריבית
8,583	6,391	6,678	2,115	2,092	הכנסות ריבית, נטו
403	236	451	172	181	הוצאות בגין הפסדי אשראי
8,180	6,155	6,227	1,943	1,911	הכנסות ריבית, נטו לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי
הכנסות שאינן מריבית					
684	595	1,303 ^(ב)	454	305	הכנסות מימון שאינן מריבית
3,304	2,454	2,426	805	800	עמלות
68	62	152	6	27	הכנסות אחרות
4,056	3,111	3,881	1,265	1,132	סך כל ההכנסות שאינן מריבית
הוצאות תפעוליות ואחרות					
4,245	3,198	3,304	1,046	1,043	משכורות והוצאות נלוות
1,495	1,109	1,124	363	379	אחזקה ופחת בניינים וציוד
1,904	1,352	1,404	455	514	הוצאות אחרות
7,644	5,659	5,832	1,864	1,936	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,592	3,607	4,276	1,344	1,107	רווח לפני מיסים
1,504	1,203	1,444	474	324	הפרשה למיסים על הרווח
3,088	2,404	2,832	870	783	רווח לאחר מיסים
חלקו של התאגיד הבנקאי ברווחים (הפסדים) של חברות כלולות לאחר מס					
30	41	(22)	31	(8)	
3,118	2,445	2,810	901	775	לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
(19)	(12)	(30)	(7)	(10)	המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
158	136	-	42	-	חלקו של התאגיד הבנקאי בתוצאות לאומי קארד
3,257	2,569	2,780	936	765	המיוחס לבעלי מניות הבנק

(א) לא כולל קיזוז עסקאות בינחברתיות בין הבנק ללאומי קארד.

(ב) כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס).

הערה: בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 התשואה להון בנטרול השפעת לאומי קארד עמדה על שיעור של כ-9.6%, בדומה לתקופה המקבילה אשתקד ו-9.0% בכל שנת 2018.

למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד וביאור 36](#) בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

¹ כיום מקס איט פיננסים בע"מ (להלן: "לאומי קארד").

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות הריבית, נטו של קבוצת לאומי, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד עלו בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 בכ-287 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של כ-4.5%. הגידול בהכנסות הריבית נובע בעיקר מגידול ביתרה הממוצעת של האשראי לציבור ומעלייה בתשואה על נכסים נושאי ריבית. הכנסות הריבית נטו בתשעה חודשים ראשונים של השנה ובתקופה המקבילה אשתקד, הושפעו לטובה מהמדד בסך של כ-91 מיליון ש"ח לעומת 241 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. המדד הן לתשעת החודשים הראשונים של השנה והן לתקופה המקבילה אשתקד היה חיובי בשיעור של 0.5% ו-1.1%, בהתאמה.

ברבעון שלישי של השנה בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, הכנסות הריבית נטו ירדו בכ-23 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, קיטון בשיעור של כ-1.1%. הקיטון בהכנסות הריבית, נטו נובע בעיקר מההשפעה השלילית של השינוי במדד בסך של כ-118 מיליון ש"ח, בהשוואה להשפעה חיובית של 33 מיליון ש"ח ברבעון המקביל אשתקד. המדד לרבעון השלישי של השנה היה שלילי בשיעור של 0.7% ולרבעון המקביל אשתקד היה חיובי בשיעור של 0.2%.

היחס של הכנסות ריבית, נטו ליתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) בתשעה חודשים ראשונים של השנה הינו 2.15% לעומת 2.12% בתקופה המקבילה אשתקד בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. היחס בתקופה המקבילה אשתקד כולל לאומי קארד הינו 2.18%.

התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית ברבעון השלישי של השנה הינו 2.03% לעומת 2.10% בתקופה המקבילה אשתקד, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. היחס בתקופה המקבילה אשתקד כולל לאומי קארד הינו 2.16%.

פער הריבית הכולל בתקופה המדווחת הינו 1.91% לעומת פער של 1.88% בתקופה המקבילה אשתקד, בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד. היחס בתקופה המקבילה אשתקד הינו 1.94%.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים:

במגזר המדדי פער הריבית בתקופה המדווחת עמד על שיעור של 0.95% לעומת 1.11% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.82% לעומת 0.78% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר השקלי הלא צמוד פער הריבית 2.21% לעומת 2.18% בתקופה המקבילה אשתקד. בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד פער הריבית במגזר השקלי הלא צמוד בתקופה המקבילה אשתקד הינו 2.09%.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר				
		2018	2019	
באחוזים	במיליוני ש"ח	השינוי	במיליוני ש"ח	
+	152	(135)	17	הוצאה (הכנסה) פרטנית בגין הפסדי אשראי
(3.3)	(15)	449	434	הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי
43.6	137	314	451	סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי
מזה:				
+	197	130	327	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי
(46.2)	(12)	26	14	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיור
(30.0)	(48)	160	112	הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר
-	-	(2)	(2)	הכנסות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות
43.6	137	314	451	סך כל הוצאה בגין הפסדי אשראי
יחסים באחוזים:^(א)				
+	0.07	(0.06)	0.01	שיעור הוצאה (ההכנסה) הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור
40.00	0.06	0.15	0.21	שיעור הוצאה להפסדי אשראי ברוטו מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור
-	(0.16)	(0.06)	(0.22)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור
31.57	(1.31)	(4.15)	(5.46)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור

(א) נתוני תשעת החודשים הראשונים אשתקד ללא השפעת לאומי קארד הינם: שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - (0.06), שיעור הוצאה להפסדי אשראי ברוטו מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור - 0.12, שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - (0.07), שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור - (5.79).

		2018			2019		
	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי
במיליוני ש"ח							
הוצאה (הכנסה) פרטנית בגין הפסדי אשראי	(64)	(71)	-	(56)	(124)	73	68
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	194	57	198	261	106	215	113
סך כל ההוצאה (הכנסה) בגין הפסדי אשראי	130	(14)	198	205	(18)	288	181
מזה:							
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי מסחרי	63	(47)	114	117	(22)	202	147
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לדיוור	6	(2)	22	6	(9)	25	(2)
הוצאות להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי פרטי אחר	63	35	62	80	14	60	38
הוצאות (הכנסות) להפסדי אשראי בגין סיכון אשראי לבנקים וממשלות	(2)	-	-	2	(1)	1	(2)
סך כל ההוצאה (הכנסה) בגין הפסדי אשראי	130	(14)	198	205	(18)	288	181
יחסים באחוזים: ^(ב)							
שיעור ההוצאה (ההכנסה) הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	(0.10)	(0.11)	-	(0.09)	(0.18)	0.10	0.10
שיעור ההוצאה (ההכנסה) להפסדי אשראי ברוטו מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	0.19	(0.02)	0.29	0.30	(0.03)	0.41	0.26
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור ^(א)	(0.04)	(0.09)	(0.17)	(0.08)	(0.09)	(0.29)	(0.29)
שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי לציבור ^(א)	(2.80)	(6.60)	(11.94)	(5.54)	(6.48)	(19.66)	(19.66)

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה במספרי השוואה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#) בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

(ב) נתוני רבעון שלישי 2018 ללא השפעת לאומי קארד הינם: שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - 0, שיעור ההוצאה להפסדי אשראי ברוטו מהיתרה הרשומה הממוצעת של האשראי לציבור - 0.25, שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור - (0.14), שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור - (10.67).

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה [ביאור 6](#) וביאור 13.

הכנסות שאינן מריבית

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
	השינוי	2018	2019
הכנסות מימון שאינן מריבית		594	1,303
עמלות ^(א)		3,068	2,426
הכנסות אחרות		62	152
סך הכל		3,724	3,881

(א) בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, ירדו העמלות בסך של כ-28 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

		2018			2019		
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
51	89	454	88	665	333	305	הכנסות מימון שאינן מריבית
1,023	1,022	1,023	1,053	809	817	800	עמלות
18	38	6	6	81	44	27	הכנסות אחרות
1,092	1,149	1,483	1,147	1,555	1,194	1,132	סך הכל

משקל ההכנסות שאינן מריבית מסך כל ההכנסות (קרי, הכנסות מריבית, נטו והכנסות שאינן מריבית) בתשעה חודשים ראשונים של השנה עמד על שיעור של 36.8% לעומת 36.0% בתקופה המקבילה אשתקד ו-35.4% בכל שנת 2018.

להלן פירוט הכנסות מימון מריבית

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		
	2018	2019	השינוי	
במיליוני ש"ח				
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר	276	577	301	באחוזים +
רווחים (הפסדים) ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	(7)	152	159	+ (18.0)
רווחים ודיבידנד ממניות שאינן למסחר ^(ג)	111	91	(20)	
רווחים ממכירת מניות של חברות מוחזקות ^(ב)	127	287	160	+ (15)
רווחים בגין הלוואות שנמכרו, נטו	-	15	15	
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר	32	50	18	56.3
רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)	55	131	76	+ (709)
סך הכל	594	1,303	709	+ (709)

- (א) רווחים שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים בעיקר השפעת הפרשי שער.
(ב) בתשעת החודשים הראשונים בשנת 2019 כולל רווח ממכירת לאומי קארד בסך של 314 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) ורווח ממכירת סופר פארם בסך של 71 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס), בקיזוז הפסד ממכירת השלוחה ברומניה בסך 99 מיליון ש"ח.
(ג) בתשעת החודשים הראשונים בשנת 2019 כולל רווח ממכירת מניות שב"א ושיעורן בסך של כ-52 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס).
(ד) עד ליום 31 בדצמבר 2018 הוצגו כמניות זמינות למכירה.

		2018			2019		
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
(62)	98	240	(184)	219	73	285	הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו בגין פעילויות שאינן למטרות מסחר
25	(11)	(21)	(3)	2	32	118	רווחים (הפסדים) ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו
-	31	80	60	60	63	(32)	רווחים (הפסדים) ודיבידנד ממניות שאינן למסחר ^(ג)
(1)	7	121	96	314	70	(97)	רווחים (הפסדים) ממכירת מניות של חברות מוחזקות
-	-	-	-	-	-	15	רווחים בגין הלוואות שנמכרו, נטו
19	(37)	50	114	25	78	(53)	הכנסות (הוצאות) נטו בגין מכשירים נגזרים בגין פעילויות למטרות מסחר
70	1	(16)	5	45	17	69	רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(א)
51	89	454	88	665	333	305	סך הכל

- (א) רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.
(ב) עד ליום 31 בדצמבר 2018 הוצגו כמניות זמינות למכירה.

להלן פירוט העמלות

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
		2018	2019
השינוי			
באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
		528	519
(1.7)	(9)	489	481
(72.7)	(613)	843	230
6.7	9	135	144
(6.7)	(16)	238	222
1.1	3	270	273
-	-	326	326
(3.3)	(8)	239	231
(20.9)	(642)	3,068	2,426

(א) בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, עמלות כרטיסי האשראי נותרו בדומה לתקופה המקבילה אשתקד.
(ב) בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד, ירדו העמלות בסך של כ-28 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

		2018			2019		
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
במיליוני ש"ח							
179	175	174	188	175	172	172	
168	166	155	149	160	158	163	
268	276	299	286	71	85	74	
46	47	42	51	55	45	44	
80	79	79	78	70	76	76	
94	87	89	91	91	91	91	
109	110	107	128	109	114	103	
79	82	78	82	78	76	77	
1,023	1,022	1,023	1,053	809	817	800	

להלן פירוט ההכנסות האחרות

		לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר	
		2018	2019
השינוי			
באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
33.3	5	15	20
+	85	47	132
+	90	62	152

2018			2019			
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי
במיליוני ש"ח						
3	6	6	(7)	8	9	3
רווחים (הפסדים) מיעודה לפיציזים						
15	32	-	13	73	35	24
הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד						
18	38	6	6	81	44	27
סך הכל						

הוצאות תפעוליות ואחרות

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר						
2018		2019				
באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
(3.2)	(108)	3,412	3,304	(108)	3,304	משכורות והוצאות נלוות ^(א)
5.2	22	425	447	22	447	פחת והפחתות
(8.8)	(65)	742	677	(65)	677	הוצאות אחזקת בניינים וציוד
(10.9)	(171)	1,575	1,404	(171)	1,404	הוצאות אחרות
(5.2)	(322)	6,154	5,832	(322)	5,832	סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות

(א) בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד עלו המשכורות וההוצאות הנלוות בסך של כ-106 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

2018			2019			
רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי
במיליוני ש"ח						
1,068	1,225	1,119	1,132	1,136	1,125	1,043
משכורות והוצאות נלוות						
160	126	139	146	148	147	152
פחת והפחתות						
251	250	241	256	227	223	227
הוצאות אחזקת בניינים וציוד						
497	532	546	649	435	455	514
הוצאות אחרות						
1,976	2,133	2,045	2,183	1,946	1,950	1,936
סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות						

ההוצאות התפעוליות בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019 מהוות 55.2% מסך כל ההכנסות לעומת 59.5% בתקופה המקבילה אשתקד ו-60.6% בכל שנת 2018. בנטרול השפעת לאומי קארד ובהתייחס לנתוני הפרופורמה יחס היעילות הוא 56.9% לעומת 59.6% בתקופה המקבילה אשתקד ו-60.5% בכל שנת 2018.

יחס היעילות ברבעון השלישי של שנת 2019 הינו 60.0% לעומת 55.6% בתקופה המקבילה אשתקד. בנטרול הוצאה החשבונאית החריגה הרבעון כתוצאה מהחלפת סדרות אגרות החוב יחס היעילות הינו 58.4% בהשוואה ל-55.1% אשתקד ובהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד.

סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות (במונחים שנתיים) מהווה 1.71% מסך כל המאזן, לעומת 1.82% בתקופה המקבילה אשתקד ולעומת 1.81% בכל שנת 2018.

הוצאות שכר

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר			
	2019	2018	השינוי
	במיליוני ש"ח		
שכר ונלוות	3,043	3,141	(98)
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה	261	271	(10)
סך הכל הוצאות שכר	3,304	3,412	(108)

במיליוני ש"ח						
	2019	2018				
	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני
שכר ונלוות	953	1,035	1,055	1,055	1,028	1,134
הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה	90	90	81	77	91	91
סך הכל הוצאות שכר	1,043	1,125	1,136	1,132	1,119	1,225

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל:

מתחילת שנת 2019 ירדה ריבית ההיוון בגין ההתחייבויות לעובדים משיעור של 2.74% לשיעור של 1.55%, והובילה לגידול בהתחייבויות לעובדים כמפורט [בביאור 8](#) לדוח הכספי. מנגד, נרשמו עליות בשווי ההוגן של אגרות חוב זמינות למכירה. כתוצאה מהאמור ההפסד הכולל האחר לתשעת החודשים הראשונים של השנה הסתכם בסך של 1,382 מיליון ש"ח, כאשר כ-694 מיליון ש"ח מתוכו נרשם כהפסד כולל אחר ברבעון השלישי של השנה.

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019 ו-2018 (בלתי מבוקר)

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר	רווח (הפסד) כולל אחר
	התאמות בגין הצגת אגרות חוב (2018 - ניירות ערך) זמינות למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין הטבות לעובדים ^(א)	המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
יתרה ליום 30 ביוני 2018	(157)	(119)	(36)	(2,106)	(2,418)	(42)	(2,376)
שינוי נטו במהלך התקופה	(2)	(8)	10	(197)	(197)	(6)	(191)
יתרה ליום 30 בספטמבר 2018	(159)	(127)	(26)	(2,303)	(2,615)	(48)	(2,567)
יתרה ליום 30 ביוני 2019	226	(147)	(6)	(2,934)	(2,861)	(33)	(2,828)
שינוי נטו במהלך התקופה	265	(41)	(2)	(927)	(705)	(11)	(694)
יתרה ליום 30 בספטמבר 2019	491	(188)	(8)	(3,861)	(3,566)	(44)	(3,522)

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לתקופה של תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019 ו-2018 (בלתי מבוקר)

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה						
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים ^(א)	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין חברות מוחזקות	התאמות בגין הצגת אגרות חוב (2018 - ניירות ערך) מתרגום ^(א) נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	(39)	(170)	104
453	-	453	647	13	56	(263)
31	(44)	(13)	-	-	(13)	-
(2,567)	(48)	(2,615)	(2,303)	(26)	(127)	(159)
(2,132)	(30)	(2,162)	(1,763)	(9)	(73)	(317)
(1,382)	(18)	(1,400)	(2,121)	1	(115)	835
(27)	-	(27)	-	-	-	(27)
19	4	23	23	-	-	-
(3,522)	(44)	(3,566)	(3,861)	(8)	(188)	491

שינויים ברווח (הפסד) כולל אחר מצטבר לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 (מבוקר)

רווח (הפסד) כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה						
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	התאמות בגין הטבות לעובדים ^(א)	המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות בגין השקעה נטו במטבע חוץ
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	(39)	(170)	104
888	18	906	1,187	30	110	(421)
31	(44)	(13)	-	-	(13)	-
(2,132)	(30)	(2,162)	(1,763)	(9)	(73)	(317)

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמתבצע הפעילות שלהן שונה ממתבצע הפעילות של הבנק.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) ההתאמות בגין הטבות לעובדים כוללות את עלויות תכניות הפרישה מרצון שבוצעו.

(ד) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה. למידע נוסף ראה [ביאור 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

(ה) השפעה מצטברת בגין יישום לראשונה של כללי החשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא מכשירים פיננסיים (ASU 2016-01) ולרבות העדכונים המתייחסים אליהם. ראה [ביאור 1.ב.1](#).

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-30 בספטמבר 2019 ב-454.5 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-460.7 מיליארד ש"ח לסוף 2018 - קיטון של 1.3%, ובהשוואה לספטמבר 2018 גידול של 0.9%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-96.1 מיליארד ש"ח, כ-21.1% מסך הנכסים. בתשעת החודשים הראשונים של 2019 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-7.1%, יוסף ביחס לאירו ב-11.3% ויוסף ביחס לליש"ט ב-10.7%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של כ-1.6% בסך כל המאזן של הקבוצה.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,557 מיליארד ש"ח ב-30 בספטמבר 2019, בהשוואה לסך של כ-1,434 מיליארד ש"ח בסוף 2018.

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר		השינוי
	2019	2018 ^(א)	2018	מדצמבר 2018	מספטמבר 2018
	במיליוני ש"ח				
סך כל המאזן	454,508	460,657	460,657	(1.3)	0.9
מזומנים ופיקדונות בבנקים	62,809	81,419	81,419	(22.9)	(16.0)
ניירות ערך	85,781	74,571	74,571	15.0	11.6
אשראי לציבור, נטו	279,678	271,173	271,173	3.1	4.5
בניינים וציוד	2,973	2,853	2,853	4.2	8.7
פיקדונות הציבור	358,921	364,591	364,591	(1.6)	-
פיקדונות מבנקים	4,317	5,210	5,210	(17.1)	(16.5)
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	20,002	17,798	17,798	12.4	12.3
הון המיוחס לבעלי מניות הבנק	35,144	35,305	35,305	(0.5)	1.1

(א) ללא יתרות לאומי קארד אשר בשנת 2018 מסווגות כנכסים והתחייבויות מוחזקים למכירה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים כשנה החולפת וכיאר 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

	30 בספטמבר		31 בדצמבר		השינוי
	2019	2018	2018	מדצמבר 2018	מספטמבר 2018
	במיליוני ש"ח				
אשראי תעודות, נטו	1,109	1,359	1,359	(18.4)	(14.7)
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,126	5,143	5,143	(0.3)	(1.2)
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	20,897	18,655	18,655	12.0	15.1
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	16,301	16,231	16,231	0.4	3.7
מכשירים נגזרים ^(א)	798,281	737,779	737,779	8.2	6.5
אופציות מכל הסוגים	356,937	208,519	208,519	71.2	20.5

(א) כולל עסקאות "פורוורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי. למידע נוסף ראה [כיאר 11](#).

30 בספטמבר		31 בדצמבר
2019		2018
במיליוני ש"ח		
סיכון אשראי בעייתי מסחרי	5,070	6,168
סיכון אשראי בעייתי קמעונאי	1,415	1,889
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)	-	(372)
סך הכל	6,485	7,685
יתרת ההפרשה להפסדי אשראי	1,301	1,568
בניכוי יתרת הפרשה להפסדי אשראי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(א)	-	(75)
אשראי בעייתי לאחר הפרשה להפסדי אשראי	5,184	6,192

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 [דצמבר 2018](#).

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכון אשראי וביאור 13](#).

סיווג מחדש של יתרות אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) ואשראי לעסקים קטנים

יצוין כי, בהמשך להטמעת מערכת ייעודית לטיפול בחובות בעייתיים, בוצע פיתוח לזיהוי ממוכן טוב יותר של חובות שאורגנו מחדש חלף חובות תקינים או בעייתיים, ובעקבותיו עדכן הבנק את סכום החובות שאורגנו מחדש.

בעקבות האמור, במסגרת הביאורים לדוחות הכספיים, סווגו מחדש יתרות אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) ואשראי לעסקים קטנים, ליום 30 בספטמבר 2018 מחובות לא בעייתיים לחובות בעייתיים. בגין אשראי ברוטו לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיר) סווג סך של 259 מיליון ש"ח. בגין אשראי ברוטו לעסקים קטנים סווג סך של 239 מיליון ש"ח.

בנוסף, סווגו מחדש לחובות הפגומים ברוטו בגין אשראי לאנשים פרטיים סך של 222 מיליון ש"ח ליום 30 בספטמבר 2018 (כ-182 מיליון ש"ח סווגו מהחובות הלא בעייתיים וכ-40 מיליון ש"ח סווגו מהחובות הבעייתיים שאינם פגומים). כן סווגו לחובות פגומים ברוטו בגין אשראי לעסקים קטנים סך של 252 מיליון ש"ח ליום 30 בספטמבר 2018 (כ-174 מיליון ש"ח סווגו מהחובות הלא בעייתיים וכ-78 מיליון ש"ח סווגו מהחובות הבעייתיים שאינם פגומים). ראה גם [ביאור 6](#).

השפעת עדכון זה על התוצאות הכספיות לתקופות המדווחות אינה מהותית.

ניירות ערך

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-30 בספטמבר 2019 הסתכמו ב-85.8 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-74.6 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול של 15.0%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לארבע קטגוריות: ניירות ערך למסחר, מניות שאינן למסחר (2018 - מניות זמינות למכירה), אגרות חוב זמינות למכירה וניירות ערך מוחזקים לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לאגרות חוב זמינות למכירה, לניירות ערך לא למסחר (2018 - מניות זמינות למכירה) או לתיק ניירות ערך מוחזקים לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות, מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר. ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה או כמניות שאינן למסחר (החל מיום 1 בינואר 2019). ניירות ערך הנרכשים על מנת להחזיקם עד לפדיונם מסווגים בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. אגרות חוב זמינות למכירה מוצגות במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתייחס. החל מיום 1 בינואר 2019 מניות שאינן למסחר שיש להן שווי הוגן זמין מוצגות במאזן לפי שווי הוגן וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד במסגרת הכנסות מימון שאינן מריבית ברווח והפסד ונקרא "רווחים מהשקעות במניות". בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני ההפרש נזקף לרווח והפסד. ניירות ערך מוחזקים לפדיון מוצגים במאזן לפי עלות מופחתת.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

30 בספטמבר 2019		31 בדצמבר 2018							
ניירות	אגרות	ניירות	אגרות	ניירות	אגרות	ניירות	אגרות	ניירות	אגרות
ערך	חוב	ערך	חוב	ערך	חוב	ערך	חוב	ערך	חוב
מוחזקים לפדיון	זמינות למכירה ^(א)	מוחזקים לפדיון	זמינות למכירה ^(א)	מוחזקים לפדיון	זמינות למכירה ^(א)	מוחזקים לפדיון	זמינות למכירה ^(א)	מוחזקים לפדיון	זמינות למכירה ^(א)
למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר	למסחר
סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל
במיליוני ש"ח									
אגרות חוב									
	של ממשלת ישראל	3,063	36,385	3,243	42,691	2,334	30,573	5,677	38,584
	של ממשלות זרות ^(ב)	-	15,383	81	15,464	-	5,904	52	5,956
	של מוסדות פיננסיים בישראל	-	-	71	71	-	-	119	119
	של מוסדות פיננסיים זרים ^(ד)	-	9,832	190	10,022	-	9,707	132	9,839
	מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)	1,558	7,713	183	9,454	1,596	9,433	271	11,300
	של אחרים בישראל	-	128	64	192	-	242	290	532
	של אחרים זרים	1,313	3,133	148	4,594	946	3,517	220	4,683
	מניות וקרנות נאמנות		3,274	19	3,293		3,556	2	3,558
	סך כל ניירות הערך^(ה)	5,934	72,574	3,999	85,781	4,876	59,376	6,763	74,571

- (א) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 1,005 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2018 - (494) מיליון ש"ח).
 (ב) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן בסך 42 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2018 - (24) מיליון ש"ח).
 (ג) מזה: ממשלת ארה"ב בסך 11,275 מיליון ש"ח (31 בדצמבר 2018 - 2,362 מיליון ש"ח).
 (ד) מרבית אגרות החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.
 (ה) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). [בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#)

ליום 30 בספטמבר 2019 כ-84.6% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה, כ-4.7% כתיק למסחר, כ-3.8% כמניות שאינן למסחר וכ-6.9% בתיק לפדיון. כ-3.8% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 15 א](#).

התיק הזמין למכירה

- בתשעה חודשים ראשונים של 2019 היה גידול ברווח כולל אחר בגין אגרות חוב (2018 - ניירות ערך) זמינות למכירה בסך 1,265 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בהשוואה לקיטון בסך של 401 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס) בתקופה המקבילה אשתקד.
 - בתשעה חודשים ראשונים של 2019 נזקפו לרווח והפסד רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 152 מיליון ש"ח בהשוואה להפסדים נטו בסך 7 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.
- היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של אגרות חוב (2018 - ניירות ערך) המוחזקות בתיק הזמין למכירה ליום 30 בספטמבר 2019 מסתכמת בסכום חיובי של 491 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום שלילי של 317 מיליון ש"ח בסוף 2018. סכומים אלה מייצגים רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.
- למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להן ראה [ביאור 5](#).

התיק למסחר

ב-30 בספטמבר 2019, בתיק למסחר יש כ-4.0 מיליארד ש"ח אגרות חוב, לעומת 6.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2018. נכון ל-30 בספטמבר 2019 התיק למסחר מהווה כ-4.7% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 9.1% ב-31 בדצמבר 2018. בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בתשעה חודשים ראשונים של 2019 בדוח רווח והפסד רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך של 127 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 30 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 30 בספטמבר 2019 בכ- 3,293 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 2,131 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 1,162 מיליון ש"ח. החל מינואר 2019, שינויים בשווי ההון של מניות וקרנות שאינן למסחר שטרם מומשו יוכרו באופן שוטף ישירות בדוח רווח והפסד במקום ברווח הכולל האחר.

מסך כל ההשקעה 3,274 מיליון ש"ח מסווגים בתיק שאינו למסחר ו-19 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 30 בספטמבר 2019 על סך של 453 מיליון ש"ח.

למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 5](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות באגרות חוב מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינים משכנתאות), שכולו מדורג בדירוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ- 9.5 מיליארד ש"ח (כ- 2.7 מיליארד דולר) ל-30 בספטמבר 2019 לעומת 11.3 מיליארד ש"ח בסוף 2018. מתוך התיק הנ"ל ל-30 בספטמבר 2019 כ- 7.7 מיליארד ש"ח (כ- 2.2 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות באגרות חוב מגובי נכסים בחו"ל ליום 30 בספטמבר 2019 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ- 6.0 מיליארד ש"ח. 97.7% מסך אגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA.

נכון ליום 30 בספטמבר 2019 הסתכמה עליית הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ- 37 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים, מסתכם בכ- 448 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ- 3.25 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות בסך של 1.7 מיליארד ש"ח, מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ- 1.2 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ- 4.39 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 5](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-30 בספטמבר 2019 כ- 35.8 מיליארד ש"ח (10.3 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 33.2 מיליארד ש"ח (9.5 מיליארד דולר) הינן מאגרות החוב המסווגות בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 98.2% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדירוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה מוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכוני אש"א](#).

ליום 30 בספטמבר 2019 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין אגרות חוב שאינם מגובות נכסים שהונפקו בחו"ל, ושהם בתיק הזמין למכירה ב- 532 מיליון ש"ח (שהם 350 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 91.5% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-30 בספטמבר 2019 הסתכם ב- 0.4 מיליארד ש"ח (0.1 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב - שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-30 בספטמבר 2019 ב-39.7 מיליארד ש"ח, מזה סך של 39.4 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-48.7% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.1 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.1 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיונית בסך של 4 מיליון ש"ח. כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

למידע נוסף ראה [ביאור 5](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו ב-30 בספטמבר 2019 ב-358.9 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-364.6 מיליארד ש"ח בסוף 2018, קיטון של 1.6%.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ הקטין בשיעור של 2.4% את סך כל פיקדונות הציבור כך שבנטרול השפעת השינוי היה גידול בפיקדונות הציבור בשיעור של 0.9%.

להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של לקוחות בקבוצת לאומי

		30 בספטמבר		31 בדצמבר	
		2019		2018	
		במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
תיקי ניירות ערך ^(א)		782,915	665,268	117,647	17.7
נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול ^(א,ב)					
קרנות נאמנות		52,810	47,536	5,274	11.1
קופות גמל ופנסיה		143,677	146,187	(2,510)	(1.7)
קרנות השתלמות		122,710	113,864	8,846	7.8

(א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.

(ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.

(ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שירותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים הסתכמו ב-30 בספטמבר 2019 בכ-20.0 מיליארד ש"ח בהשוואה לכ-17.8 מיליארד ש"ח בסוף 2018, גידול בשיעור של 12.4% ובהשוואה לספטמבר 2018 גידול של 12.3%.

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 25 במאי 2018 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות לניירות ערך.

על פי דוח הצעת מדף מיום 30 בינואר 2019, הנפיק הבנק, בתאריך 31 בינואר 2019 סך של כ-1.69 מיליארד ש"ח אגרות חוב סדרה 180. אגרות החוב עומדות לפירעון בשני תשלומים שווים ביום 28 בפברואר 2023 וביום 28 בפברואר 2025, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 2.02% לשנה, אשר תשולם אחת לשנה ביום 28 בפברואר של כל אחת מהשנים 2020 עד 2025 (כולל).

אגרות החוב סדרה 180 אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

על פי דוח הצעת מדף מיום 30 בינואר 2019, הנפיק הבנק, בתאריך 31 בינואר 2019 סך של 664.2 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 403.

על פי דוח הצעת מדף מיום 12 במרס 2019, בוצעה בתאריך 13 במרס 2019 הרחבה של סדרה 403, במסגרתה הנפיק הבנק, סך של 777 מיליון ש"ח ע.ג. כתבי התחייבויות נדחים, בתמורה לכ-798.4 מיליון ש"ח.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 403 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 28 בפברואר 2030 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני יום 31 בינואר 2025, ולא יאוחר מיום 28 בפברואר 2025. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 2.42% לשנה, עד ליום 28 בפברואר 2025. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), ימרו כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 403 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (11.53 ש"ח למניה, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

על פי דוח הצעת מדף מיום 4 ביולי 2019 אשר תוקן ביום 9 ביולי 2019, הציע הבנק שתי הצעות רכש חליפין כדלקמן: (1) הצעה לכלל מחזיקי שטרי ההון הנדחים (סדרה 201) לרכוש מהם את כל כמות שטרי ההון סדרה 201 המוחזקים על ידם, בדרך של הצעת רכש חליפין שאינה מוגבלת בכמות, בתמורה להנפקה של יחידות בנות 50,000 ש"ח ע.ג. כל אחת של כתבי התחייבות נדחים (סדרה 404) של הבנק, נושאי ריבית שנתית של 1.95%, לפי יחס החלפה של 50,000 : 49,262, והכל כמפורט בדוח הצעת המדף. (2) הצעה לכלל מחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה יד') לרכוש מהם את כל כמות כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה יד' המוחזקים על ידם, בדרך של הצעת רכש חליפין שאינה מוגבלת בכמות, בתמורה להנפקה של יחידות בנות 50,000 ש"ח ע.ג. כל אחת של כתבי התחייבות נדחים (סדרה 404) של הבנק, נושאי ריבית שנתית של 1.95%, לפי יחס החלפה של 50,000 : 44,445, והכל כמפורט בדוח הצעת המדף.

בהתאם להיענות המשקיעים להצעות רכש החליפין הנ"ל, ביום 15 ביולי 2019 הוחלפו כ-139.9 מיליון ש"ח ע.ג. סדרה 201 בתמורה לכ-142 מיליון ש"ח ע.ג. סדרה 404, וכן הוחלפו כ-976.9 מיליון ש"ח ע.ג. סדרה יד' בתמורה לכ-1,099 מיליון ש"ח ע.ג. סדרה 404, כך שבסך הכל הונפקו כ-1,241 מיליון ש"ח ע.ג. סדרה 404. כתוצאה מההחלפה נרשם הפסד חשבונאי של כ-54 מיליון ש"ח.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 404 עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 30 בספטמבר 2029 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני יום 19 בספטמבר 2024, ולא יאוחר מיום 30 בספטמבר 2024. כתבי ההתחייבות צמודים למדד המחירים לצרכן, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 1.95% לשנה, עד ליום 30 בספטמבר 2024. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (אירוע מכונן לאי קיימות או אירוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, המוקדם מביניהם), ימרו כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 404 למניות על פי ממוצע שערי הסגירה שנקבעו למניות הבנק בבורסה ב-14 ימי המסחר העוקבים האחרונים לפני היום בו נמסרה הודעת ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (12.54 ש"ח למניה, כפוף להתאמות), כגובה מביניהם.

כתבי ההתחייבות הנדחים סדרה 403 וסדרה 404 כשירים להיכלל בהון רובד 2 החל ממועד ההנפקה.

פדיון מוקדם של שטרי הון נדחים

ביום 10 בפברואר 2019 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך אפריל-מאי 2019 בפדיון מוקדם מלא 1 מיליארד ש"ח ע.ג. שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הונפקו בשנת 2009. בהתאם לכך, במהלך החודשים אפריל ומאי 2019 נפדו שטרי ההון בסכום כולל של כ-1.2 מיליארד ש"ח.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-30 בספטמבר 2019 ב-35,144 מיליון ש"ח, לעומת 35,305 מיליון ש"ח בסוף 2018, קיטון של 0.5%. הירידה נובעת בעיקר מחלוקת דיבידנד, רכישה עצמית של מניות והפסד כולל אחר לאור גידול בהתאמות השליליות בגין הטבות לעובדים כתוצאה מירידת ריבית ההיוון והשפעת השינויים האקטואריים מהסכם השכר ותכנית ההתייעלות. הירידה קוזזה בחלקה מהרווח הנקי בתקופה ומגידול בקרן הון בגין התיק הזמין למכירה.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-30 בספטמבר 2019 הגיע ל-7.7% בדומה ל-31 בדצמבר 2018.

מבנה הלימות ההון

30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2019		2018	
במיליוני ש"ח			
הון לצורך חישוב יחס ההון			
הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים	36,882	35,451	35,190
הון רובד 2, לאחר ניכויים	12,009	10,827	11,033
סך הכל הון כולל	48,891	46,278	46,223
יתרות משוקללות של נכסי סיכון^(א)			
סיכון אשראי	285,798	288,449	288,837
סיכונים שוק	5,313	4,059	6,295
סיכון תפעולי	23,205	22,485	22,713
סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון	314,316	314,993	317,845
יחס ההון לרכיבי סיכון			
יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון ^(ב)	11.73%	11.25%	11.07%
יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(ב)	15.55%	14.69%	14.54%

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

(ב) יחס הון עצמי רובד 1 ויחס ההון הכולל בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד ליום 30 בספטמבר 2018 הינו 11.37% ו-14.80%, בהתאמה ליום 31 בדצמבר 2018 הינו 11.23% ו-14.66%, בהתאמה.

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין 201-211 (להלן בפרק זה: "ההוראות"). הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.
2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים.

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי בכפוף לתקרה שנקבעה בהוראות.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כמפורט בהוראות, כך שהסכום המוכר בגינם בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 דצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022. בשנת 2019 תקרת ההכרה הינה 30%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. לצורך הכללתם בהון הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

למידע בנוגע להנפקות כתבי התחייבויות נדחים שהנפיק הבנק בשנת 2019 והכשירים להיכלל בהון רובד 2 ראה פרק [אגרות חוב שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות < מידע כספי > גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי תיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדויר" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת ההלוואות לדויר. השפעת דרישה זו לתקופת הדיווח עומדת על כ-0.26% ביחס ההון.

לאור זאת, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 30 בספטמבר 2019 הינן 10.26% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-13.76% ליחס ההון הכולל.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי הנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדי הון לעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיים 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

התאמות להון עצמי רובד 1

מדידת ההתחייבות בנין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 כיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מישום החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית להיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התכנית על ההון הפיקוחי על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 65% מעלויות תכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכך אדם עד לסוף יוני 2018.

ביולי 2017, אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 30 בספטמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 45% מעלויות תכנית זו.

בספטמבר 2018 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב על הארכת תוקף שני המכתבים בשנה וחצי נוספות, עד ליום 31 בדצמבר 2019, במטרה לאפשר יישום של תכניות התייעלות נוספות.

ביום 29 ביולי 2019 חתם הבנק עם ארגון העובדים על הסכם קיבוצי מיוחד לשנים 2019-2022. כתוצאה מכך חל גידול חד פעמי בהתחייבות האקטוארית של הבנק בסך של כ-526 מיליון ש"ח לפני מס (כ-329 מיליון ש"ח אחרי מס). אומדן השפעת ההסכם על יחס הלימות ההון של הבנק הנו קיטון של כ-0.1% ביחס הון עצמי רובד 1.

במסגרת ההבנות הנוגעות להסכם הקיבוצי, אישר דירקטוריון הבנק יציאה בתכנית פרישה מרצון שהשפעתה על ההון הפיקוחי, המוערכת בקיטון של כ-0.07% ביחסי ההון, תיפרס על פני חמש שנים בקו ישר, מדי רבעון. נכון ליום 30 בספטמבר 2019 מיוחסים להון הפיקוחי 5% מעלויות תכנית זו.

למידע נוסף ראה [ביאור 8](#).

שינויים רגולטוריים ונוספים במדידת דרישות ההון

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את המונח "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכוני השוק. על פי הוראות ועדת באזל, שינויים אלה אמורים להיכנס לתוקף באופן מדורג החל מה-1 בינואר 2022 ועד 1 בינואר 2027. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 203 בנושא מדידה והלימות הון - הגישה הסטנדרטית - סיכון אשראי והוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות לווה וקבוצת לווים

ביום 13 בנובמבר 2018 פרסם בנק ישראל חוזר לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין 203 ו-313. על פי החוזר, מקדם ההמרה לאשראי על ערבויות להבטחת השקעות של רוכשי דירות שניתנו על פי חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974, יעמוד על 30% חלף 50%, אם הדירה טרם נמסרה למשתכן.

חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין בעקבות החוק להגברת התחרותיות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (חוק שטרום)

במהלך חודש יולי 2018 פרסם בנק ישראל חוזרים לתיקון הוראות ניהול בנקאי תקין, שמטרתם להקל על חברות כרטיסי האשראי ביום שלאחר היפרדותן מהבנקים. בין היתר, תיקון בהקשר לכך שבנקים ישקללו אשראי שניתן לחברות כרטיסי אשראי באופן דומה לאשראי שניתן לבנקים, גם לאחר הפרדתן מהתאגיד הבנקאי כחלק מיישום "חוק שטרום". כלומר, משקל הסיכון של חברת כרטיסי אשראי יהיה נחות בדרגה אחת ממשקל הסיכון הנגזר מדירוג מדינת ישראל ובנוסף חוב שתקופת פירעונו המקורי הינו שלושה חודשים או פחות ישוקלל במשקל סיכון של 20%.

חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים

ביום 28 בפברואר 2019 פרסם בנק ישראל חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין 332 בנושא רכישה עצמית על ידי תאגידים בנקאיים. העדכון מבטל את האיסור על רכישה עצמית ומאפשר לתאגידים בנקאיים לבצע רכישה של מניותיהם בכפוף לתנאים מסוימים. בנוסף, עודכנו המגבלות על מתן מימון בביטחון ניירות ערך שהונפקו על ידי התאגיד הבנקאי.

מכירת חברת לאומי קארד בע"מ

בהתאם להוראות החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) התשע"ז-2017, ביום 25 בפברואר 2019 הושלמה העסקה למכירת החזקות הבנק בחברת לאומי קארד בע"מ.

למידע בנוגע להסכם המכירה האמור ראה פרק [חברות מחזקות עיקריות, לאומי קארד](#).

הלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף ספטמבר 2019 בכ-314.3 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3.1 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רוברד 1 ב-0.12% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.
- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רוברד 1 של לאומי לסוף ספטמבר 2019 מסתכם בכ-36.9 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם בכ-48.9 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רוברד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.32%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוננת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.08% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, השפעה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רוברד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד לפיה מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 6 במרס 2019 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 50% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

ביום 26 בנובמבר 2019, אישר הדירקטוריון בגין הרבעון השלישי של שנת 2019 דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון. סכום הדיבידנד שאושר הסתכם לסך של כ-306 מיליון ש"ח, המהווה 20.87% לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ. הדירקטוריון קבע את יום 11 בדצמבר 2019 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 22 בדצמבר 2019 כיום התשלום.

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה באגורות	דיבידנד ששולם במזומן במיליוני ש"ח
21 בנובמבר 2017	21 בדצמבר 2017	21.51	328
6 במרס 2018	28 במרס 2018	22.41	342
24 במאי 2018	19 ביוני 2018	19.18	292
14 באוגוסט 2018	6 בספטמבר 2018	23.96	361
12 בנובמבר 2018	10 בדצמבר 2018	25.08	375
6 במרס 2019	3 באפריל 2019	18.40	275
26 במאי 2019	23 ביוני 2019	29.27	437
13 באוגוסט 2019	8 בספטמבר 2019	24.95	369

תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

ביום 26 במאי 2019 אישר דירקטוריון הבנק תכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 28 במאי 2019 ועד ליום 27 במאי 2020. תכנית הרכישה תבוצע במסגרת המסחר בבורסה ו/או בעסקאות מחוץ לבורסה, באמצעות חבר בורסה חיצוני ובלתי תלוי שיפעל על פי ייפוי כוח בלתי חוזר, בהתאם למנגנון הגנת נמל מבטחים שפרסמה רשות ניירות ערך. אישור הפיקוח על הבנקים לביצוע תכנית הרכישה, כנדרש בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין 332, התקבל ביום 19 במאי 2019, בכפוף לעמידה במגבלות וביעדי ההון, ובכלל זאת התנאי לפיו התכנית תופסק לאלתר אם במהלך תקופת התכנית יתברר כי על פי הדוחות הכספיים האחרונים שפורסמו הבנק אינו עומד ביחס הון עצמי רוברד 1 של 10.9% לפחות.

תכנית הרכישה התבצעה בשני שלבים נפרדים, שכל אחד מהם היה בלתי הדיר, בהתאם לתנאי מנגנון נמל מבטחים (להלן: "שלב א'" ו-"שלב ב'"). ביצוע שלב א' החל ביום 28 במאי 2019, והסתיים ביום 2 באוגוסט 2019, ובמסגרתו רכש הבנק (כאמצעות חבר בורסה בלתי תלוי עמו התקשר) 11,961,092 מניות בהיקף של כ-301 מיליון ש"ח מכוח התכנית האמורה.

בהמשך לאמור בדוח לרבעון השני לשנת 2019, ביום 15 באוגוסט 2019 החל ביצוע שלב ב' של התכנית, אשר הסתיים ביום 21 בנובמבר 2019 ובמסגרתו רכש הבנק (כאמצעות חבר הבורסה החיצוני האמור) 15,962,567 מניות בהיקף של כ-399 מיליון ש"ח. סך הכל נרכשו על פי התכנית האמורה 27,923,659 מניות בהיקף כספי כולל של 700 מיליון ש"ח.

יחס מינוף

יחס המינוף מחושב באחוזים ומוגדר כמדידת ההון הרגולטורי מחולק במדידת החשיפה. ההון הרגולטורי לצורך מדידת יחס המינוף הוא הון רוברד 1 להגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202, תוך התחשבות בהסדרי המעבר שנקבעו. מדידת החשיפה של תאגיד בנקאי היא סכום החשיפות המאזניות, החשיפות לנגזרים, החשיפות לעסקאות מימון ניירות ערך ופריטים חוץ מאזניים. יחס המינוף הינו מדד משלים ליחס ההון ומהווה מגבלה נוספת על רמת המינוף של המגזר הבנקאי.

יחס המינוף עשוי להיות מושפע מהשינויים בהון הרגולטורי של הבנק. בין היתר, בחישוב יחס המינוף הובאה בחשבון השפעה של יישום תכנית ההתייעלות והתאמות מיישום ריבית ההיוון המחושבת על פני ממוצע נע של תשואת השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח, בקשר להתחייבויות אקטואריות מסוימות.

30 בספטמבר	
2018	2019
במיליוני ש"ח	
בנתוני המאוחד	
35,451	36,882
הון רוברד 1	
502,536	497,819
סך החשיפות	
יחס מינוף	
7.05%	7.41%
יחס מינוף ^(א)	
6.00%	6.00%
יחס מינוף מזערי הנדרש על ידי הפיקוח על הבנקים	

(א) יחס המינוף בהתייחס לנתוני הפרופורמה ללא לאומי קארד ליום 30 בספטמבר 2018 הינו 7.16%.

למידע נוסף בנושא הלימות הון ומינוף ראה [ביאור 29](#).

מגזרי פעילות - גישת ההנהלה

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת ההנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק. קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

למידע נוסף בדבר קווי עסקים בגישת הנהלה ראה פרק [מגזרי פעילות בדוחות הכספיים לשנת 2018](#).

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019												
במיליוני ש"ח												
בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאות	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל	בנק
												קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית
הכנסות ריבית נטו:												
300	322	332	954	237	192	188	267	(1)	27	228	2,092	הכנסות (הוצאות) ריבית - מחיצוניים
238	5	(70)	173	86	(36)	(29)	(191)	3	2	(8)	-	הכנסות (הוצאות) ריבית - בינמגזרי
538	327	262	1,127	323	156	159	76	2	29	220	2,092	הכנסות ריבית נטו
325	109	1	435	102	49	80	385	(65)	67	79	1,132	הכנסות (הוצאות) שאינן מריבית
863	436	263	1,562	425	205	239	461	(63)	96	299	3,224	סך כל ההכנסות (ההוצאות)
60	80	(8)	132	(26)	64	(3)	4	(9)	(1)	20	181	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
739	272	66	1,077	170	62	31	89	273	50	184	1,936	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
64	84	205	353	281	79	211	368	(327)	47	95	1,107	רווח (הפסד) לפני מס
22	29	71	122	96	27	72	126	(144)	6	19	324	הפרשה (הטבה) למס
42	55	134	231	185	52	139	243	(183)	32	66	765	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018

במיליוני ש"ח

בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטיות	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל
הכנסות ריבית נטו:												
215	325	583	1,123	258	213	183	30	1	103	285	2,196	הכנסות ריבית - מחיצוניים
291	9	(352)	(52)	30	(63)	(49)	154	(1)	(7)	(12)	-	הכנסות (הוצאות) ריבית - בינמגזרי
506	334	231	1,071	288	150	134	184	-	96	273	2,196	הכנסות ריבית נטו
326	118	2	446	96	47	77	320	54	379	64	1,483	הכנסות שאינן מריבית
832	452	233	1,517	384	197	211	504	54	475	337	3,679	סך כל ההכנסות
44	79	12	135	8	5	(7)	1	(2)	22	36	198	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
669	282	61	1,012	157	70	40	79	238	230	219	2,045	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
119	91	160	370	219	122	178	424	(182)	223	82	1,436	רווח (הפסד) לפני מס
40	31	54	125	75	42	61	177	(54)	71	15	515	הפרשה (הטבה) למס
79	60	106	245	144	80	117	250	(131)	172	59	936	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019												
במיליוני ש"ח												
בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות בנות בארץ	חברות בנות בחו"ל	סך הכל
הכנסות ריבית נטו:												
664	956	1,815	3,435	719	688	621	346	1	58	810	6,678	-
962	36	(1,058)	(60)	238	(209)	(155)	208	-	10	(32)	-	-
1,626	992	757	3,375	957	479	466	554	1	68	778	6,678	-
970	343	4	1,317	311	153	239	982	403	258	218	3,881	-
2,596	1,335	761	4,692	1,268	632	705	1,536	404	326	996	10,559	-
168	226	(2)	392	56	(8)	8	(32)	(10)	3	42	451	-
2,113	811	208	3,132	551	202	95	269	820	156	607	5,832	-
315	298	555	1,168	661	438	602	1,299	(406)	167	347	4,276	-
108	102	190	400	226	150	206	444	(93)	40	71	1,444	-
207	196	365	768	435	288	396	857	(313)	103	246	2,780	-
יתרות ליום 30 בספטמבר 2019												
29,298	25,320	84,425	139,043	40,407	38,248	26,096	6,824	5,947	753	22,360	279,678	-
156,991	37,981	-	194,972	50,685	17,440	6,491	66,731	13	-	22,589	358,921	-
180,463	17,721	-	198,184	24,433	20,844	2,148	521,592	21,446	296,427	17,038	1,102,112	-

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018

במיליוני ש"ח

בנק	קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטית	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות	חברות	סך
										בנות בארץ	בנות בחו"ל	הכל
הכנסות ריבית נטו:												
737	997	1,878	3,612	785	631	540	(85)	4	298	831	6,616	הכנסות (הוצאות) ריבית - מחיצוניים
772	4	(1,199)	(423)	62	(196)	(155)	761	(4)	(15)	(30)	-	הכנסות (הוצאות) ריבית - בינמגזרי
1,509	1,001	679	3,189	847	435	385	676	-	283	801	6,616	הכנסות ריבית נטו
979	360	6	1,345	298	152	231	477	115	888	218	3,724	הכנסות שאינן מריבית
2,488	1,361	685	4,534	1,145	587	616	1,153	115	1,171	1,019	10,340	סך כל ההכנסות
151	192	21	364	(3)	(61)	(85)	4	(9)	70	34	314	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
2,032	812	194	3,038	513	215	102	267	718	649	652	6,154	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
305	357	470	1,132	635	433	599	882	(594)	452	333	3,872	רווח (הפסד) לפני מס
104	122	159	385	217	148	205	303	(159)	125	74	1,298	הפרשה (הטבה) למס
201	235	311	747	418	285	394	584	(435)	330	246	2,569	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרות ליום 30 בספטמבר 2018												
29,608	26,620	80,574	136,802	37,211	34,461	23,580	4,558	5,661	495 ^(א)	24,913	267,681	אשראי לציבור, נטו
155,197	35,870	-	191,067	44,541	20,454	5,479	70,967	227	- ^(ב)	26,140	358,875	פיקדונות הציבור
178,990	20,010	-	199,000	24,070	19,965	1,090	504,074	27,069	288,867	18,031	1,082,166	נכסים בניהול

(א) לא כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,310 מיליון ש"ח.
 (ב) לא כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 84 מיליון ש"ח.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018											
במיליוני ש"ח											
בנק קמעונאות, פרימיום ובנקאות פרטיות	עסקים קטנים	משכנתאות	סך הכל בנקאית	מסחרית	עסקית	נדל"ן	שוקי הון	אחר והתאמות	חברות	חברות	סך
									בארץ	בנות בחו"ל	הכל
הכנסות ריבית נטו:											
1,012	1,335	2,441	4,788	1,039	827	748	(23)	6	390	1,115	8,890
הכנסות (הוצאות) ריבית - מחיצוניים											
1,043	9	(1,529)	(477)	122	(243)	(207)	848	(3)	(4)	(36)	-
הכנסות ריבית נטו											
2,055	1,344	912	4,311	1,161	584	541	825	3	386	1,079	8,890
הכנסות שאינן מריבית											
1,322	487	10	1,819	408	217	315	492	140	1,180	300	4,871
סך כל ההכנסות											
3,377	1,831	922	6,130	1,569	801	856	1,317	143	1,566	1,379	13,761
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי											
213	270	30	513	28	(70)	(170)	23	(10)	113	92	519
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות											
2,733	1,099	274	4,106	713	276	132	363	958	896	893	8,337
רווח (הפסד) לפני מס											
431	462	618	1,511	828	595	894	931	(805)	557	394	4,905
הפרשה (הטבה) למס											
161	172	227	560	308	221	332	330	(381)	158	91	1,619
רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק											
270	290	391	951	520	374	562	607	(424)	383	284	3,257
יתרות ליום 31 בדצמבר 2018											
29,594	26,478	81,524	137,596	38,490	33,533	24,462	5,251	5,860	560 ^(א)	25,421	271,173
אשראי לציבור, נטו											
158,593	38,046	-	196,639	49,671	19,592	6,597	65,910	274	-	25,908	364,591
פיקדונות הציבור											
167,486	18,354	-	185,840	22,137	19,122	1,008	421,022	21,085	285,016	17,625	972,855
נכסים בניהול											

(א) לא כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,042 מיליון ש"ח.
 (ב) לא כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

מגזרי פעילות פיקוחיים

לגבי תיאור מגזרי הפעילות העיקריים ראה פרק [מגזרי פעילות פיקוחיים בדוחות הכספיים לשנת 2018](#).

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019										
במיליוני ש"ח										
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל								
		משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	סך הכל
2,092	219	2	35	40	366	210	540	32	648	הכנסות ריבית נטו
1,132	79	(69)	419	40	127	74	189	36	237	הכנסות (הוצאות) שאינן מריבית
3,224	298	(67)	454	80	493	284	729	68	885	סך כל ההכנסות (הוצאות)
181	20	-	(15)	(4)	59	(2)	74	-	49	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
1,936	184	257	63	61	92	122	367	23	767	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,107	94	(324)	406	23	342	164	288	45	69	רווח (הפסד) לפני מס
324	21	(93)	122	5	104	47	83	14	21	הפרשה (הטבה) למס
765	63	(231)	276	18	238	117	205	31	48	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018										
במיליוני ש"ח										
סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל								
		משקי בית	בנקאות פרטית	עסקים קטנים וזעירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	גופים מוסדיים	ניהול פיננסי	אחר	סך הכל
2,196	271	1	78	48	349	196	540	27	686	הכנסות ריבית נטו
1,483	64	14	465	51	150	77	203	42	417	הכנסות שאינן מריבית
3,679	335	15	543	99	499	273	743	69	1,103	סך כל ההכנסות
198	36	-	(4)	(4)	47	(4)	49	-	78	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
2,045	219	165	62	64	115	125	372	30	893	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
1,436	80	(150)	485	39	337	152	322	39	132	רווח (הפסד) לפני מס
515	14	(18)	199	6	102	43	98	13	58	הפרשה (הטבה) למס
936	59	(129)	322	33	234	109	223	26	59	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק

לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019										
במיליוני ש"ח										
סך הכל	פעילות חו"ל								פעילות ישראל	
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
6,678	778	3	320	148	1,107	640	1,636	96	1,950	הכנסות ריבית נטו
3,881	218	351	1,149	129	409	225	562	112	726	הכנסות שאינן מריבית
10,559	996	354	1,469	277	1,516	865	2,198	208	2,676	סך כל ההכנסות
451	42	-	(36)	(8)	55	12	259	-	127	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
5,832	607	619	213	185	302	373	1,153	77	2,303	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,276	347	(265)	1,292	100	1,159	480	786	131	246	רווח (הפסד) לפני מס
1,444	72	(69)	476	32	387	161	260	45	80	הפרשה (הטבה) למס
2,780	245	(196)	794	68	772	319	526	86	166	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 30 בספטמבר 2019										
282,950	22,783	-	-	1,608	68,196	28,824	60,847	368	100,324	אשראי לציבור, ברוטו
358,921	22,589	-	-	61,300	48,898	37,955	54,994	24,571	108,614	פיקדונות הציבור
1,102,112	17,039	-	47,234	773,366	72,385	25,671	49,070	48,592	68,755	נכסים בניהול
לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018										
במיליוני ש"ח										
סך הכל	פעילות חו"ל								פעילות ישראל	
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
6,616	801	1	436	126	975	575	1,600	83	2,019	הכנסות ריבית נטו
3,724	218	67	641	154	454	241	617	119	1,213	הכנסות שאינן מריבית
10,340	1,019	68	1,077	280	1,429	816	2,217	202	3,232	סך כל ההכנסות
314	34	-	8	(4)	34	(153)	215	-	180	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
6,154	652	520	203	199	355	386	1,174	87	2,578	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
3,872	333	(452)	866	85	1,040	583	828	115	474	רווח (הפסד) לפני מס
1,298	74	(118)	294	18	350	201	280	41	158	הפרשה (הטבה) למס
2,569	248	(331)	621	68	688	382	546	74	273	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 30 בספטמבר 2018										
279,364	25,239	-	-	1,253	60,439	26,631	60,623	395	104,784	אשראי לציבור, ברוטו ^(א)
358,959	26,139	-	-	65,176	47,892	35,928	52,191	24,856	106,777	פיקדונות הציבור ^(ב)
1,082,166	18,031	-	51,451	744,969	77,851	24,125	46,449	47,689	71,601	נכסים בניהול

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,462 מיליון ש"ח.
 (ב) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 84 מיליון ש"ח.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018

במיליוני ש"ח

סך הכל	פעילות חו"ל	פעילות ישראל								
		אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית	
8,890	1,080	-	507	166	1,330	786	2,160	117	2,744	הכנסות ריבית נטו
4,871	300	79	714	206	621	331	832	155	1,633	הכנסות שאינן מריבית
13,761	1,380	79	1,221	372	1,951	1,117	2,992	272	4,377	סך כל ההכנסות
519	92	-	20	4	7	(156)	279	-	273	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,337	893	672	271	269	472	544	1,560	113	3,543	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,905	395	(593)	930	99	1,472	729	1,153	159	561	רווח (הפסד) לפני מס
1,619	92	(278)	291	34	537	271	422	59	191	הפרשה (הטבה) למס
3,257	284	(311)	678	66	932	456	728	100	324	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018										
282,735	25,753	-	-	687	61,674	27,515	60,578	396	106,132	אשראי לציבור, ברוטו ^(א)
364,662	25,908	-	-	61,003	49,553	38,867	54,329	26,128	108,874	פיקדונות הציבור ^(ב)
972,855	17,624	-	42,260	666,146	68,113	23,801	42,951	43,916	68,044	נכסים בניהול

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה בסך 8,210 מיליון ש"ח.
 (ב) כולל יתרות שסווגו כהתחייבויות מוחזקות למכירה בסך 71 מיליון ש"ח.

חברות מוחזקות עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים העוסקים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-30 בספטמבר 2019 בכ-11.7 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-11.8 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2018 והתרומה של החברות המוחזקות בתשעה חודשים ראשונים של 2019 לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה לרווח בסך 214 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 601 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-30 בספטמבר 2019 בכ-7,898 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-7,535 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2018. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בתשעה חודשים ראשונים של 2019 בכ-103 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-330 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

לאומי קארד בע"מ

ביום 25 בפברואר 2019 הושלמה העסקה למכירת לאומי קארד בע"מ לחברת Warburg Pincus Financial Holdings (Israel LTD.).

לפירוט נוסף נעניין מכירת לאומי קארד בע"מ ראה דוח כספי לשנת 2018. פרק [חברות מוחזקות עיקריות, לאומי קארד](#).

לאומי פרטנרס בע"מ

מכירת החזקות בסופר פארם

ביום 7 במאי 2019 הושלמה עסקת מכירת החזקות לאומי פרטנרס בע"מ, בסופר פארם ישראל בע"מ (להלן: "החברה") ליוניון השקעות ופיתוח בע"מ. המניות הנמכרות מהוות כ-15% מהונה המונפק והנפרע של החברה. הבנק רשם רווח לפני מס של כ-75 מיליון ש"ח מהעסקה. למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 7 במאי 2019.

רכישת מניות תעבורה אחזקות בע"מ

ביום 25 ביוני 2019 השלימה לאומי פרטנרס רכישה של כ-20% ממניות תעבורה מנשר מפעלי מלט ישראלים בע"מ בתמורה לכ-251.1 מיליון ש"ח. גופים מקבוצת הפניקס רכשו מנשר במועד זה כ-20% נוספים ממניות תעבורה. למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 25 ביוני 2019.

חברות מאוחדות בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל ב-30 בספטמבר 2019 הסתכם ב-3,774 מיליון ש"ח בהשוואה ל-4,190 מיליון ש"ח בסוף 2018.

התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בתשעה חודשים ראשונים של 2019 הסתכמה ברווח בסך 109 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 266 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע לתביעות משפטיות ונושאים אחרים הקשורים לחברות מאוחדות ראה [ביאור 10](#).

בנק לאומי ארה"ב

ביום 22 במאי 2019 בוצעה חלוקת דיבידנד בסך של 60 מיליון דולר. חלקו היחסי של בנק לאומי מכח החזקותיו ב-BLC, הינו 50.8 מיליון דולר.

בנק לאומי רומניה

ביום 10 ביולי 2019 הושלמה העסקה למכירת החזקות הבנק בלאומי רומניה ל-First Bank S.A שהינו בנק ברומניה בשליטת קרן ההשקעות JC Flowers. להשלמת העסקה אין השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק. למידע נוסף ראה דיווח מידי מיום 10 ביולי 2019.

בנק לאומי בריטניה

ביום 2 בנובמבר 2017 התקיימה ישיבת סקופינג (scoping) עם מחלקת האכיפה של ה-Financial Conduct Authority ("FCA"), להליך ב-Bank Leumi UK ("BLUK"), בנושא בקרות ומערכות ליישום רגולציית איסור הלבנת הון. ההליך שננקט במסגרת מכלול הסמכויות שמוקנות ל-FCA. ביום 11 ביולי 2019 התקבל אישור מה-FCA המאשר סיום ההליך ללא נקיטת צעדים כלפי BLUK.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

פרק זה נכתב בפירוט רב [בדוח הדירקטוריון והנהלה לשנת 2018 ובדוח על הסיכונים לשנת 2018](#) על כן יש לקרוא את הפרק בהמשך לכתוב בדוחות אלו.

הפעילות העסקית של הבנק כרוכה בניהול סיכונים פיננסיים ושינויים פיננסיים. הסיכונים הפיננסיים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם: סיכונים אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליכה של הבנק וכן סיכונים שוק ונזילות. לצד ניהול הסיכונים הפיננסיים, פעילות הבנק כרוכה בסיכונים שאינם פיננסיים אשר ניהולם הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכונים רגולציה, סיכונים ציות, סיכונים מוניטין, סיכונים הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון אסטרטגי.

אסטרטגיית ניהול הסיכונים בלאומי הינה שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת ניהול הסיכונים כוללת מנגנונים לזיהוי סיכונים ואמידתם, הגדרת מבנה ארגוני ותחומי אחריות לניהולם לרבות מנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

במהלך התקופה המדווחת לא חלו שינויים מהותיים בסיכונים וברמת חומרתם ביחס [לטבלה שפורסמה בדוח הדירקטוריון והנהלה לשנת 2018](#), למעט סיכון מערכתי עולמי וסיכון אסטרטגי.

סיכון מערכתי עולמי

אומדן השפעת סיכון מערכתי עולמי על יחס הון עצמי רובד 1 של הבנק ירדה ברבעון הראשון של שנת 2019 מ"בינונית-גבוהה" ל"בינונית". הורדת רמת חומרת הסיכון מוסברת בשילוב של גורמים אשר השפעתם נטו הינה חיובית. בין היתר: בשיפור מרכיבי מאזן הבנק, המשך צמיחה בכלכלת ארה"ב, המשך שיפור בשוק העבודה בארה"ב ושינוי גישה בקרב בנקים מרכזיים לטובת המשך הרחבה של המדיניות המוניטארית ובכלל זה עצירה של מתווה עליית הריבית בארה"ב. נושאים שעדיין מוסיפים לחוסר הוודאות הם בעיקר גורמים גיאופוליטיים גלובליים (כמו הסדרת BREXIT) ומידת חוסר הוודאות סביב השגת הסכם סחר בין סין לארה"ב.

סיכון אסטרטגי

חקיקת שטרם מיקדה את נושא התשלומים כנושא שמצוי בליבת התחרות בין בנקים לבין גורמים שאינם בנקים שקיבלו עידוד להתחיל פעילות פיננסית באמצעות כניסה לתחום התשלומים. מכירת חברות כרטיסי האשראי על ידי שני הבנקים הגדולים העצימה את התחרות בתחום זה ומאפשרת לחברות כרטיסי האשראי להתחרות בבנקים גם בשירותים פיננסיים מרכזיים דוגמת מתן אשראי צרכני ואשראי לעסקים קטנים ובינוניים. כחלק מהיערכות הבנק להתמודדות עם שינויים תחרותיים אלו השיק הבנק ארנק דיגיטלי - PAY. בתקופת הדוח הטיל בנק ישראל הגבלה על יכולת ההתפתחות של אפליקציות התשלומים של הבנקים בתקופה הקרובה. ההגבלה הינה כמותית (היקף העסקאות השנתי שניתן יהיה לבצע למול בתי עסק) וכן איכותית - התניית האפשרות לביצוע תשלומים ישירות מחשבון לחשבון בכך שמסב יעניקו את השירות לגופים שאינם בנקאיים. פעילות התשלומים הנה פעילות יום יומית של הלקוחות ומהווה קשר רציף עם הלקוחות. בהנחה שההגבלה של בנק ישראל תחול למשך תקופה ממושכת, חלק מפעילות זו יעבור לחברות כרטיסי אשראי וגופים אחרים באופן שעלול לפגוע בקשר של הבנקים עם לקוחותיהם ועלול להחליש את יכולת המכירה של מוצרים נוספים כדוגמת הלוואות. לאור זאת אנו רואים החמרה בסיכון של השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים, ורמת הסיכון האסטרטגי עלתה ברבעון השני של שנת 2019 מ"נמוכה-בינונית" ל"בינונית".

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים, פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון בדוח הדירקטוריון והנהלה לשנת 2018](#).

סיכונים אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוצר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 בנושא ניהול סיכון אשראי ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 בנושא הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

במסגרת ניהול סיכונים אשראי מנטר הבנק את איכות תיק האשראי, לרבות נאותות כוללת של ההפרשה להפסדי אשראי לכיסוי ההפסדים הגלומים בתיק האשראי, ריכוזיות תיק האשראי ופעילות לפי מוצרים עיקריים, כגון: אשראי לענף בינוי ונדל"ן, הלוואות לדיר, אשראי לאנשים פרטיים ואשראי ממונף.

למידע נוסף ופירוט לגבי התפתחויות שחלו בתיק האשראי ומדדים איכותיים המאפיינים את התיק ניתן לראות בהמשך פרק זה וכן [בדוח על הסיכונים](#).

סיכון אשראי בעייתי ונכסים שאינם מבצעים

30 בספטמבר 2019			
	מאזני	חוץ מאזני	כולל
	במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)			
סיכון אשראי פגום	2,392	209	2,601
סיכון אשראי נחות	579	160	739
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	2,698	447	3,145
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	5,669	816	6,485
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)	1,033	-	1,033
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים (NPL)	2,023	-	2,023
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	7	-	7
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,030	-	2,030
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור ^(ד)	0.71%		

30 בספטמבר 2018			
	מאזני	חוץ מאזני	כולל
	במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)			
סיכון אשראי פגום	2,950	224	3,174
סיכון אשראי נחות	517	58	575
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	3,138	928	4,066
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(361)	(16)	(377)
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	6,244	1,194	7,438
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)	947	-	947
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים (NPL)	2,664	-	2,664
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	10	-	10
בניכוי חובות פגומים של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(37)	-	(37)
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,637	-	2,637
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור ^(ד)	0.94%		

ליום 31 בדצמבר 2018			
	מאזני	חוץ מאזני	כולל
	במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)			
סיכון אשראי פגום	2,804	226	3,030
סיכון אשראי נחות	426	48	474
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	3,732	821	4,553
בניכוי סיכון אשראי בעייתי של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(368)	(4)	(372)
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	6,594	1,091	7,685
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ג)	1,054	-	1,054
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים (NPL)	2,521	-	2,521
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	9	-	9
בניכוי חובות פגומים של יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה ^(ג)	(45)	-	(45)
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,485	-	2,485
שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור ^(ד)	0.89%		

הערה: סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני מוצג לפני השפעת הפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

- (א) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.
- (ב) לרבות בגין הלוואות לדיר שביגין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיר שביגין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ג) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאר 36. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).
- (ד) שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור הינו כולל יתרות שסווגו כנכסים המוחזקים למכירה.

תנועה ביתרת פגומים

תנועה בחובות פגומים בגין אשראי לציבור

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019				
במיליוני ש"ח				
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
2,751	340	31	2,380	יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה
1,131	137	-	994	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה
(32)	(1)	-	(31)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(571)	(56)	-	(515)	חובות פגומים שנמחקו
(807)	(111)	(13)	(683)	חובות פגומים שנפרעו
(48)	-	(3)	(45)	אחר
(39)	(1)	(15)	(23)	מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר
2,385	308	-	2,077	יתרת חובות פגומים לסוף התקופה

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018				
במיליוני ש"ח				
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
3,455	377	29	3,049	יתרת חובות פגומים לתחילת התקופה
836	186	1	649	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך התקופה
(309)	-	-	(309)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(337)	(91)	-	(246)	חובות פגומים שנמחקו
(597)	(96)	-	(501)	חובות פגומים שנפרעו
(107)	-	-	(107)	אחר
(37)	(34)	-	(3)	בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)
2,904	342	30	2,532	יתרת חובות פגומים לסוף התקופה

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

מזה: תנועה בחובות בעייתיים בארגון מחדש

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019				
במיליוני ש"ח				
סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
1,645	319	8	1,318	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה
352	122	-	230	ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה
-	-	-	-	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב
(152)	(36)	-	(116)	חובות בארגון מחדש שנמחקו
(725)	(111)	-	(614)	חובות בארגון מחדש שנפרעו
(21)	-	(1)	(20)	אחר
(26)	(1)	(7)	(18)	מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר
1,073	293	-	780	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018				
במיליוני ש"ח				
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל	
1,756	10	332	2,098	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לתחילת התקופה
207	-	134	341	ארגונים מחדש שבוצעו במהלך התקופה
(162)	-	-	(162)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום בשל ארגון מחדש עוקב
(102)	-	(41)	(143)	חובות בארגון מחדש שנמחקו
(418)	-	(97)	(515)	חובות בארגון מחדש שנפרעו
9	-	3	12	אחר
-	-	(13)	(13)	בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)
1,290	10	318	1,618	יתרת חובות בעייתיים בארגון מחדש לסוף התקופה

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה במספרי השוואה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 136 בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

גילוי, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה הפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחנים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

תנועה ביתרת הפרשה המאזנית להפסדי אשראי בגין החובות הפגומים

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2019				
במיליוני ש"ח				
מסחרי	לדיוור	פרטי אחר	סך הכל	
459	4	150	613	יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה
70	-	(43)	27	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
(515)	-	(56)	(571)	מחיקות חשבונאיות
320	-	108	428	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(2)	-	-	(2)	אחר
(12)	(4)	-	(16)	מימוש השקעה בחברת בת שאוחדה בעבר
320	-	159	479	יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה

תשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018

במיליוני ש"ח

סך הכל	פרטי אחר	לדיור	מסחרי	
513	61	5	447	יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לתחילת התקופה
(100)	30	-	(130)	הכנסות בגין הפסדי אשראי
(337)	(91)	-	(246)	מחיקות חשבונאיות
496	124	-	372	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(10)	(7)	-	(3)	בניכוי יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה ^(א)
562	117	5	440	יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין חובות פגומים לסוף התקופה

(א) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה במספרי השוואה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

למידע נוסף בנוגע לאופן קביעת שיעורי הפרשה קבוצתית ראה פרק [מדיניות חשבונאית בנושאים קריטיים](#). למידע נוסף להפרשות ראה [כיאר 6](#).

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר		30 בספטמבר		
2018 ^{(א)(ב)}	2018 ^{(א)(ב)}	2019		
באחוזים				
0.99	1.04	0.84		שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור
0.37	0.33	0.37		שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
1.94	1.90	1.59		שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור
0.19	0.12	0.16		שיעור ההוצאות בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור
(0.09)	(0.07)	(0.18)		שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת
1.41	1.36	1.32		שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
142.95	130.60	156.02		שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום
103.82	98.79	108.86		שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר
(6.40)	(5.26)	(13.54)		שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור

(א) כולל יתרות שסווגו כנכסים מוחזקים למכירה במספרי השוואה. למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וכיאר 136](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

(ב) סווג מחדש. למידע נוסף ראה [כיאר 6](#).

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

30 בספטמבר 2019						
הפסדי אשראי ^(א)						
מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:	מזה:
סיכון	דירוג	ביצוע	אשראי	סיכון	סיכון	סיכון
אשראי	אשראי ^(ה)	אשראי ^(ה)	אשראי	אשראי	אשראי	אשראי
כולל ^(א)	אשראי ^(ה)	אשראי ^(ה)	פגום	אשראי	אשראי	אשראי
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
תעשייה	25,552	24,900	652	399	53	150
בנינו ונדל"ן - בינוי ^(ב)	52,516	52,072	444	129	18	14
בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן	30,693	30,171	522	410	(20)	(39)
מסחר	30,996	30,086	910	437	228	177
שרותים פיננסיים	32,507	32,496	11	4	(17)	(9)
ענפים אחרים	44,424	43,411	1,013	333	2	18
סך הכל מסחרי^(ג)	216,688	213,136	3,552	1,712	264	311
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	85,706	84,899	807	-	14	17
אנשים פרטיים - אחר	45,425	44,819	606	308	113	103
סך הכל ציבור - פעילות בישראל	347,819	342,854	4,965	2,020	391	431
בנקים בישראל וממשלות בישראל	46,437	46,437	-	-	(2)	-
סך הכל פעילות בישראל	394,256	389,291	4,965	2,020	389	431
בנין פעילות לווים בחו"ל						
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	58,812	57,292	1,520	574	62	73
בנקים וממשלות בחו"ל	49,422	49,422	-	-	-	-
סך הכל פעילות בחו"ל	108,234	106,714	1,520	574	62	73
סך הכל פעילות בישראל ובחו"ל	502,490	496,005	6,485	2,594	451	504

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 293,189,82,488 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לכיצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.

(ז) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 808 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

30 בספטמבר 2018

הפסדי אשראי ^(ג)						
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה: סיכון אשראי פגום	מזה: סיכון אשראי בעייתי ^(ד)	מזה: דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	סיכון אשראי כולל ^(א)
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
(463)	(51)	(21)	413	749	23,582	24,331
(346)	(2)	5	306	813	51,987	52,800
(381)	(81)	(96)	450	633	27,522	28,155
(292)	112	80	317	760	28,487	29,247
(179)	-	(11)	5	24	24,316	24,340
(525)	58	123	590	1,392	43,151	44,543
(2,186)	36	80	2,081	4,371	199,045	203,416
(467)	4	27	-	807	80,411	81,218
(767)	125	161	372	978	63,313	64,291
168	-	-	(37)	(377)	(19,365)	(19,742)
(3,252)	165	268	2,416	5,779	323,404	329,183
(1)	-	(2)	-	-	40,584	40,584
-	-	-	-	-	(33)	(33)
(3,253)	165	266	2,416	5,779	363,955	369,734
בנין פעילות לווים בחו"ל						
(421)	37	48	712	1,659	60,379	62,038
-	-	-	-	-	44,592	44,592
-	-	-	-	-	(34)	(34)
(421)	37	48	712	1,659	104,937	106,596
(3,674)	202	314	3,128	7,438	468,892	476,330

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 280,778, 110,747, 9,827, 1,465, 73,513 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שביגין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שביגין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיור בסך 1,087 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ח) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.
- (ט) נתונים סווגו מחדש בעקבות מהלך טיוב שבוצע בשנת 2018.

31 בדצמבר 2018

הפסדי אשראי ^(ג)						
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה: סיכון אשראי פגום	מזה: סיכון אשראי בעייתי ^(ד)	מזה: דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	סיכון אשראי כולל ^(א)
במיליוני ש"ח						
בנין פעילות לווים בישראל						
ציבור-מסחרי						
(513)	(76)	9	470	857	23,457	24,314
(348)	10	7	282	765	46,704	47,469
(372)	(80)	(107)	433	604	28,061	28,665
(323)	131	129	277	1,091	28,465	29,556
(185)	(6)	(13)	8	22	28,054	28,076
(544)	56	151	553	1,309	43,377	44,686
(2,285)	35	176	2,023	4,648	198,118	202,766
(473)	4	32	-	862	81,477	82,339
(808)	165	241	383	979	63,951	64,930
184	-	-	(45)	(372)	(19,497)	(19,869)
(3,382)	204	449	2,361	6,117	324,049	330,166
(3)	-	-	-	-	44,203	44,203
-	-	-	-	-	(33)	(33)
(3,385)	204	449	2,361	6,117	368,219	374,336
בנין פעילות לווים בחו"ל						
(431)	52	70	616	1,568	63,277	64,845
-	-	-	-	-	38,689	38,689
-	-	-	-	-	(2)	(2)
(431)	52	70	616	1,568	101,964	103,532
(3,816)	256	519	2,977	7,685	470,183	477,868

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות^(ב), אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חכות של לווה בסך 290,254, 71,013, 1,257, 12,756, 102,588 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ד) סיכון אשראי מאזני חוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שביגין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שביגין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ה) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ו) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישה מסוימות הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ז) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיר בסך 913 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.
- (ח) למידע נוסף בנוגע לפעילות המוחזקת למכירה ראה פרק [שינויים עיקריים בשנה החולפת וביאור 36](#). בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים פנימיים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

האשראי לענף הנדל"ן תואם את תיאבון הסיכון של הבנק לאור רמת הסיכון והתמחור הכולם. בשל כך ומתוך רצון להמשיך ולהיות דומיננטיים במימון ענף הנדל"ן הבנק פועל לניצול מיטבי ואפקטיבי של המגבלות הפנימיות והרגולטוריות בנושא.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המאקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מרכזי שהבנק בוחן, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ובבחינים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

בהמשך לפוליסות דומות שנרכשו בעבר, נרכשה בשנת 2018 פוליסת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבות להוצאת ערבות ממבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי" (ההפחתה הינה בהתאם לדירוג מבטחי המשנה). הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 31 בדצמבר 2019.

למידע נוסף בגין סגמנט זה ראה פרק [סיכונים אשראי בדוח על הסיכונים וכדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2018](#).

קבוצות לווים¹

הקבוצה מקיימת תהליכי מעקב סדורים על מנת לוודא כי היא ממלאת אחר מגבלות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

ביום 1 באוגוסט 2018 פרסם בנק ישראל תיקון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313. על פי התיקון, חשיפה של בנק ל"קבוצת לווים חברת כרטיסי אשראי" לא תעלה על 15% מהון התאגיד הבנקאי, וזאת בדומה למגבלה החלה על חשיפה ל"קבוצת לווים בנקאית". הוראה זו תכנס לתוקף באופן מדורג בתוך 3 שנים ממועד ההפרדה של חברת כרטיסי האשראי מהתאגיד הבנקאי. נכון ליום 30 בספטמבר 2019, הבנק עומד בדרישות ההוראה.

ביום 27 באוקטובר 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר לעדכון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313 בנושא מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים. העדכון קובע כי חבות נטו של לווה העוסק בפעילות ספקולטיבית ושאינו לווה מפוקח, תוגבל לשיעור של 10% מהון התאגיד הבנקאי (חלף מגבלה של 15%). מגבלה זו תחול גם על החבות המצטברת של לווים כאמור השייכים לקבוצת לווים העוסקים בפעילות ספקולטיבית (זאת חלף מגבלת קבוצת לווים רגילה של 25%). תחולת ההוראה לבנק העומד במגבלות הינה ביום פרסומה. בנק שאינו עומד במגבלות נדרש לצמצם את החריגה של החשיפה בשיעורים רבעוניים קבועים עד ליום 1 ביולי 2020. נכון ליום 30 בספטמבר 2019, הבנק עומד במגבלה הקבועה בהוראה.

נכון ליום 30 בספטמבר 2019, אין לקבוצה חשיפת אשראי לקבוצת לווים שחבותם עולה על 15% מהון הבנק (כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313).

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה, למעט בנקים. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. כאשר תאגיד מוחזק על ידי יותר מאדם אחד, יש לכלול מחזיק שאין לו שליטה, שהתאגיד המוחזק הוא מהותי עבורו (כגון: מבחינה הונית), יחד עם התאגיד המוחזק וכן כל מי שנשלט על ידם בקבוצת לווים אחת. לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חשיפה למדינות זרות

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

30 בספטמבר 2019		
חשיפה ^{(א)(ב)}		
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית
במיליוני ש"ח		
31,704	6,474	25,230
22,699	9,794	12,905
4,074	1,786	2,288
3,071	1,557	1,514
6,338	1,271	5,067
15,027	2,054	12,973
82,913	22,936	59,977
סך הכל החשיפה למדינות זרות		
917	152	765
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)		
2,101	900	1,201
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)		
454	227	227
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)		

30 בספטמבר 2018		
חשיפה ^{(א)(ב)}		
סך הכל	חוץ מאזנית ^(ג)	מאזנית
במיליוני ש"ח		
38,919	6,611	32,308
21,054	9,607	11,447
4,461	2,063	2,398
3,669	1,677	1,992
7,141	2,033	5,108
16,781	2,230	14,551
92,025	24,221	67,804
סך הכל החשיפה למדינות זרות ^(ד)		
811	219	592
מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)		
2,723	1,070	1,653
מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)		
398	87	311
מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ו)		

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

31 בדצמבר 2018

חשיפה^{(א)(ב)}

סך הכל	חוץ מאזנית ^(א)	מאזנית	במיליוני ש"ח
40,908	6,704	34,204	ארצות הברית
17,878	6,983	10,895	בריטניה
4,448	1,654	2,794	צרפת
2,291	1,064	1,227	שוויץ
5,537	1,086	4,451	גרמניה
16,102	2,300	13,802	אחרות
87,164	19,791	67,373	סך הכל החשיפה למדינות זרות ^(א)
676	221	455	מזה: סך החשיפות למדינות ה-GIPS ^(ד)
3,110	1,072	2,038	מזה: סך החשיפות למדינות ה-LDC ^(ה)
711	325	386	מזה: סך החשיפות למדינות עם בעיות נזילות ^(ז)

(א) החשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי.

(ב) סיכון אשראי מאזני וחוף מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.

(ד) החשיפה למדינות ה-GIPS כוללת את המדינות: יוון, איטליה, פורטוגל וספרד.

(ה) החשיפה למדינות ה-LDC כוללת את המדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות, שהינן ארצות המסווגות על ידי הבנק העולמי כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

(ו) חשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבויותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר). הסכום מתייחס ל-10 מדינות (ב-30 בספטמבר 2018 מתייחס ל-9 מדינות, ב-31 בדצמבר 2018 מתייחס ל-13 מדינות).

(ז) בשנת 2018 כולל יתרות בגין נכסים המוחזקים למכירה בסך 33 מיליון ש"ח נכון ל-30 בספטמבר 2018 ובסך 1.3 מיליון ש"ח נכון ל-31 בדצמבר 2018.

חלק ב' - ליום 30 בספטמבר 2019 וליום 30 בספטמבר 2018 אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.

החשיפה כוללת בעיקר פיקדונות בבנקים הזרים לתקופות קצרות עד שבוע ואגרות חוב בדרך כלל לתקופה של עד 5 שנים. הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שבהם הבנק והשלוחות בחו"ל מבצעים פיקדונות.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

ליום 30 בספטמבר 2019			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
			חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(א)
17,365	723	18,088	AAA עד AA-
4,556	468	5,024	A+ עד A-
187	108	295	BBB+ עד BBB-
32	11	43	BB+ עד B-
-	-	-	נמוך מ: B-
204	-	204	כלא דרוג
22,344	1,310	23,654	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים
-	-	-	סיכון אשראי בעייתי

ליום 30 בספטמבר 2018			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית	
במיליוני ש"ח			
			חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(א)
17,623	790	18,413	AAA עד AA-
3,861	538	4,399	A+ עד A-
311	215	526	BBB+ עד BBB-
28	9	37	BB+ עד B-
1	-	1	נמוך מ: B-
186	-	186	כלא דרוג
22,010	1,552	23,562	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים ^(א)
-	-	-	סיכון אשראי בעייתי

[ראה הערות בעמוד הבא.](#)

ליום 31 בדצמבר 2018			
סיכון אשׂראי מאזני ^(ב)	סיכון אשׂראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשׂראי נוכחית	
במיליוני שׂח			
חשיפת אשׂראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ה)			
AA- עד AAA	19,229	967	20,196
A+ עד A-	3,253	476	3,729
BBB+ עד BBB-	397	188	585
BB+ עד B-	26	8	34
נמוך מ: B-	1	-	1
ללא דרוג	225	-	225
סך הכל חשיפת אשׂראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ה)	23,131	1,639	24,770
סיכון אשׂראי בעייתי	-	-	-

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
- (ב) פיקדונות בבנקים, אשׂראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-30 בספטמבר 2019 בשווי של 476 מיליון שׂח (ב-30 בספטמבר 2018 - 294 מיליון שׂח וב-31 בדצמבר 2018 - 345 מיליון שׂח).
- (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשׂראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
- (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות Moody's ו-S&P בלבד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשׂראי.
- (ה) בשנת 2018 כולל יתרות בגין נכסים המוחזקים למכירה בסך 33 מיליון שׂח נכון ל-30 בספטמבר 2018 ובסך 1.3 מיליון שׂח נכון ל-31 בדצמבר 2018.

הערות:

1. חשיפות האשׂראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 5](#)).
2. חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לניוס מקורות לבנקים, וכו'.
3. למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשׂראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 11](#).

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשׂראי

במהלך התקופה המדווחת חל גידול בהעמדות אשׂראי חדש ("ביצועים") בקשר עם ביקושים לאשׂראי לדיור בישראל הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה.

לאור המגמות בשנים האחרונות, ועל מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, מנוטר תיק הלוואות לדיור באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשׂראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלוקחת בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס ההצמדה והריבית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל דרישות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מעמיד הבנק גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפיזור גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק הלוואה.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	לתשעה חודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר		שיעור השינוי
	2018	2019	
	במיליוני ש"ח		ב-%
מכספי הבנק	8,513	10,253	20.4
מכספי האוצר	72	115	59.7
סך כל הלוואות חדשות	8,585	10,368	20.8
הלוואות שמוחזרו	1,352	1,798	33.0
סך כל ביצועים	9,937	12,166	22.4

גילוי על הלוואות לדיור

להלן הנתונים בנוגע להתפתחות תיק הלוואות לדיור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

	יתרת תיק האשראי		שיעור השינוי
	במיליוני ש"ח	ב-%	
31 בדצמבר 2017	77,005	(1.5)	
31 בדצמבר 2018	79,944	3.8	
30 בספטמבר 2019	82,851	3.6	

בשנת 2018 חל גידול בהיקף האשראי לדיור הנובע מגידול בכמות הלוואות המועמדות ומסיום שיתוף העמדות אשראי עם גוף מוסדי. המגמה נמשכה גם בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2019. בין היתר על רקע ההתעוררות בשוק הנדל"ן כתוצאה מהבשלת פרויקטים של מחיר למשתכן.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו לפי בסיסי הצמדה וכשיעור מיתרת תיק האשראי של הבנק

סך כל תיק האשראי במיליוני ש"ח	מגזר לא צמוד			מגזר צמוד מדד			מגזר מט"ח			
	ריבית קבועה		ריבית משתנה	ריבית קבועה		ריבית משתנה	ריבית משתנה			
	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח	שיעור מתיק	יתרה במיליוני ש"ח		
77,005	18.0	13,858	41.2	12,002	15.6	18,405	23.9	1,010	1.3	77,005
79,944	18.6	14,848	41.3	12,596	15.8	18,503	23.1	959	1.2	79,944
82,851	19.0	15,714	41.1	13,323	16.0	18,998	23.0	761	0.9	82,851

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצועי האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משנתה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי הלוואה):

2017		2018			2019			
ממוצע שנתי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
שיעור מביצוע באחוזים								
15.3	15.0	15.8	17.7	19.4	19.7	22.0	20.3	קבועה - צמודה
16.4	15.6	16.6	17.5	18.9	20.4	19.0	19.4	משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה
0.1	-	0.1	-	-	-	-	-	משתנה עד 5 שנים - צמודה
29.6	31.3	28.8	26.1	25.8	23.2	23.2	24.4	קבועה - לא צמודה
6.9	6.3	5.9	5.2	4.0	3.7	3.0	3.3	משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה
31.3	31.2	32.7	33.1	31.6	33.0	32.6	32.3	משתנה עד 5 שנים - לא צמודה
0.4	0.6	0.1	0.4	0.3	-	0.2	0.3	משתנה - מט"ח

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך התקופה המדווחת עמד על 55.6% לעומת 55.0% בשנת 2018. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של חמש שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך התקופה המדווחת הינו 32.8% לעומת 32.4% בכל שנת 2018.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך התקופה המדווחת הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של כ-10.4 מיליארד ש"ח מכספי הבנק. ההלוואה הממוצעת שהועמדה מכספי בנק בתקופה המדווחת הייתה 729 אלפי ש"ח זאת לעומת 732 אלפי ש"ח בשנת 2018 ו-529 אלפי ש"ח בשנת 2017.

יובהר כי ב-31 בדצמבר 2017 הסתיים שיתוף העמדת האשראי עם גוף מוסדי (להלן: "השיתוף"). הנתונים בגין שנת 2017 מתייחסים לחשיפת הבנק בתקופת השיתוף ואינם מתייחסים לחשיפת הלקוח שהייתה גבוהה יותר (חשיפת הלקוח בשנת 2017 הינה 708 אלפי ש"ח). עם סיום השיתוף הנתון הינו חשיפת הלקוח אשר זהה לחשיפת הבנק.

להלן יתרת תיק הלוואות לדיור והיתרות מעל 90 יום פיגור בישראל

שיעור הסכום בפיגור	סכום בפיגור	יתרת חוב רשומה	
ב-%		במיליוני ש"ח	
0.93	722	77,448	31 בדצמבר 2017
1.07	862	80,417	31 בדצמבר 2018
0.97	807	83,321	30 בספטמבר 2019

ההפרשה להפסדי אשראי ליום 30 בספטמבר 2019, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור, הינה 470 מיליון ש"ח, ומהווה 0.57% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות ביתרות אשראי חדש שניתן בשיעור מימון מעל 60%

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי):

2017		2018				2019		שיעור מימון
ממוצע ממוצע שנתי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	
באחוזים ^(א)								
18.0	18.0	18.0	16.7	17.2	16.9	18.0	17.9	מעל 60 ועד 70 כולל
16.0	13.0	16.3	16.6	16.1	16.5	19.3	17.5	מעל 70 ועד 80 כולל
0.09	0.20	0.05	0.07	0.20	0.20	0.20	0.10	מעל 80

(א) מסך האשראי החדש שהעמיד הבנק.

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 30 בספטמבר 2019 עמד על 45.4% לעומת 45.6% בשנת 2018.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

שיעור ההלוואות בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי שהועמדו בתקופה המדווחת, עמד על 0.5% מסך העמדות האשראי החדשות לעומת 0.6% בשנת 2018.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדויר, בהן מועדי הפירעון על פי חוזה הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בתקופה המדווחת בממוצע על כ-38.3% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-36% במהלך שנת 2018 ושל כ-35% בשנת 2017.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדויר)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לוויים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך חשוב בהתוויית תיאכון הסיכון ובהכוננת הניהול השוטף של פעילות זאת.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרגטיבית.

הבנק נערך בשנים האחרונות ליישום חוק נתוני אשראי. ב-12 באפריל 2019 החלה לפעול מערכת נתוני אשראי. לפירוט ראה [סיכון אסטרטגי](#) בפרק סיכונים אחרים.

להלן התפתחות יתרות סיכון האשראי (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדויר)

יתרת סיכון אשראי במיליוני ש"ח	
46,325	31 בדצמבר 2017
45,806	31 בדצמבר 2018
45,418	30 בספטמבר 2019

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

2018 בדצמבר 31		30 בספטמבר 2019		
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	
19.3	5,564	19.2	5,460	עד שנה
17.7	5,101	17.8	5,053	מעל שנה עד 3 שנים
34.9	10,046	38.1	10,821	מעל 3 שנים עד 5 שנים
17.6	5,046	14.9	4,218	מעל 5 שנים עד 7 שנים
1.5	419	1.4	390	מעל 7 שנים
9.0	2,589	8.6	2,448	ללא תקופת פירעון ^(א)
100.0	28,765	100.0	28,390	סך הכל

(א) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

2018 בדצמבר 31		30 בספטמבר 2019		גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח	
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	עד	מ-
11.2	5,143	11.4	5,187	25	-
15.0	6,879	14.7	6,682	50	25
13.8	6,324	13.5	6,122	75	50
12.2	5,598	11.9	5,409	100	75
17.7	8,093	17.5	7,952	150	100
11.4	5,201	12.2	5,540	200	150
10.8	4,930	10.6	4,817	300	200
7.9	3,638	8.2	3,709		מעל 300
100.0	45,806	100.0	45,418		סך הכל סיכון אשראי כולל

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

2018 בדצמבר 31		30 בספטמבר 2019		
שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק ב-%	במיליוני ש"ח	
14.6	6,710	14.4	6,543	יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי
3.8	1,731	3.2	1,453	הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)
44.4	20,324	44.9	20,394	הלוואות אחרות
62.8	28,765	62.5	28,390	סך הכל סיכון אשראי מאזני
14.5	6,659	14.8	6,730	מסגרת עובר ושב לא מנוצלת
22.1	10,103	22.1	10,023	מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת
0.6	279	0.6	275	סיכון אשראי חוץ מאזני אחר
37.2	17,041	37.5	17,028	סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני
100.0	45,806	100.0	45,418	סך הכל סיכון אשראי כולל

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר 2019					
סך הכול סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק ב-%	מט"ח	צמוד	לא צמוד	
27,225	95.9	70	41	27,114	הלוואות בריבית משתנה
1,165	4.1	15	31	1,119	הלוואות בריבית קבועה
28,390	100.0	85	72	28,233	סך הכול סיכון אשראי מאזני

31 בדצמבר 2018					
סך הכול סיכון האשראי המאזני	שיעור מהתיק ב-%	מט"ח	צמוד	לא צמוד	
27,448	95.4	70	42	27,336	הלוואות בריבית משתנה
1,317	4.6	26	39	1,252	הלוואות בריבית קבועה
28,765	100.0	96	81	28,588	סך הכול סיכון אשראי מאזני

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר		31 בדצמבר	
2019		2018	
במיליוני ש"ח			
88,836	90,500		
פיקדונות הציבור			
59,228	56,094		
תיקי ניירות ערך			
148,064	146,594		
סך תיק הנכסים הפיננסיים			
35,325	35,569		
סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים			

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר 2019		31 בדצמבר 2018	
במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%
1,588	5.6	2,095	7.3
חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון			
1,062	3.7	1,413	4.9
מזה: חשבונות לפירעון אשראי ^(ב)			
8,460	29.8	9,035	31.4
נמוכה מ-10 אלפי ש"ח			
10,095	35.6	9,831	34.2
הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח			
8,247	29.0	7,804	27.1
בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה			
28,390	100.0	28,765	100.0
סך הכול			

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן ושיקים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.

(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שתיקר פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה.

הלך התפלגות סיכון האשראי המאזני (למעט נגזרים) לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

30 בספטמבר		31 בדצמבר		
2019		2018		
במיליוני ש"ח				
28,168	27,799	28,168	27,799	אשראי לא בעייתי
258	284	258	284	אשראי בעייתי לא פגום
339	307	339	307	אשראי בעייתי פגום
28,765	28,390	28,765	28,390	סך הכל סיכון אשראי מאזני
2.1%	2.1%	2.1%	2.1%	שיעור סיכון האשראי הבעייתי מסך סיכון אשראי מאזני לאנשים פרטיים
99	103	99	103	מחיקות חשבונאיות, נטו
615	626	615	626	יתרת הפרשה להפסדי אשראי

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 6 וביאור 13](#) ובפרק החשיפה לסיכונים, סיכונים אשראי סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

למידע נוסף ראה [דוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2018](#).

יתרות האשראי המצרפיות ללווים ממונפים אשר לכל אחד מהם יתרת אשראי בסכום המהווה לפחות 0.5% מהון רובד 1 של הבנק

30 בספטמבר			31 בדצמבר			2019			2018			
מאזני			מאזני			מאזני			מאזני			
חוץ מאזני			חוץ מאזני			חוץ מאזני			חוץ מאזני			
סך הכל			סך הכל			סך הכל			סך הכל			
במיליוני ש"ח												
181	153	334	80	251	331	80	251	331	80	251	331	ענף משק
490	220	710	656	26	682	656	26	682	458	145	603	כרייה וחציבה
-	-	-	322	616	938	322	616	938	211	76	287	תעשייה וחרושת
735	28	763	464	33	497	464	33	497	335	61	396	אספקת חשמל, גז, קיטור ומיזוג אוויר
729	2	731	180	15	195	180	15	195	171	15	186	מסחר
235	-	235	274	-	274	274	-	274	274	-	274	תחבורה ואחסנה
76	-	76	19	160	179	19	160	179	27	160	187	בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל
-	-	-	212	31	243	212	31	243	212	31	243	בינוי ונדל"ן
-	-	-	191	-	191	191	-	191	-	-	-	שירותים ציבוריים וקהילתיים
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	שירותים פיננסיים
2,446	403	2,849	2,398	1,132	3,530	2,398	1,132	3,530	1,768	739	2,507	סך הכל

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד הנובע משינוי בשווי הנכסים וההתחייבויות בשל שינוי ברמת מחירים בשווקים, שינוי בשיעורי ריבית, שער חליפין, אינפלציה ומחירי מניות. החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההון של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדיסקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה. תיאבון הסיכון בא לידי ביטוי במגבלות שנקבעו.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מדדי סיכון שונים, ובהתאם לרמת המהותיות של גורם הסיכון נקבעו מגבלות ברמות היררכיה שונות: רמת דיסקטוריון, ראש החטיבה לניהול סיכונים וראש חטיבת שוקי הון. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים, כגון: שיעורי הריבית, אינפלציה, שער חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה וכן בהתאם לרגולציה המקומית והסביבה העסקית בה הן פועלות. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה שאינם, בהכרח, לצרכי גידור. הפעילות למסחר מתבצעת בדסקים ייעודיים. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

במטרה לפקח ולבקר אחר יישום מדיניות ניהול סיכוני השוק, מקבל הדיסקטוריון לפחות אחת לרבעון דיווח על עיקרי החשיפות לסיכוני שוק אל מול המגבלות שהוקצו, הצפת הסיכונים המרכזיים לפי קווי פעילות, מוצרים ומוקדי סיכון של הקבוצה, ודיווח על אירועים חריגים.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכוני השוק בגין המחויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול "נכסי התכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות. המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה כפי הוראות בנק ישראל על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

בשנת 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנודתיות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון. תוקף האישור עד וכולל 31 בדצמבר 2020.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות המנהלות את נכסי התכנית.

למידע כמותי אודות סיכוני שוק ראה פרק [סיכון שוק בדוח על הסיכונים](#).

סיכון הריבית

סיכון הריבית הוא הסיכון לרווחים או להון הנובע מתזוזות בשיעורי הריבית והוא נובע ממספר מקורות, כלהלן: סיכון תמחור מחדש (הבדלי עיתוי בתקופות לפירעון ובמועדי התמחור מחדש של נכסים, התחייבויות ופוזיציות חוץ מאזניות), סיכון עקום התשואה (תזוזות בלתי צפויות של עקום התשואה), סיכון בסיס Basis Risk (מתאם לא מושלם בשינויים של שיעורי הריבית בשווקים פיננסיים שונים או במכשירים שונים הדומים במאפייני התמחור מחדש) וסיכון אופציונליות (שינוי בעיתוי או בהיקף של תזרים מזומנים של מכשיר פיננסי עקב שינויים בשיעורי ריבית השוק).

הבנק מנהל את רגישות השווי הכלכלי של הון הבנק לשינויים אפשריים בריבית ובוחר את השפעתם של שינויים בעקומי ריבית על השווי הכלכלי, תחת הנחות שונות של שינויים בריבית, לרבות תרחישים של שינויים קיצוניים בריבית על בסיס תרחישים היסטוריים וסימולציות היפותטיות. בנוסף נעשה שימוש במודל האומד את השינוי בהכנסה המימונית הצפויה, כתוצאה משינויים בריבית ובמרווח העתידי ורגישות של ההון הפיקוחי, הכולל את ההשפעות על ההון וקרן ההון כתוצאה משינוי מידי בריבית. על מדדים אלה קיימות מגבלות ברמות היררכיה שונות.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעלייה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

מידע כמותי על סיכון ריבית - ניתוח רגישות שווי הוגן נטו מותאם^(א) של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו

30 בספטמבר 2019			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	21,816	(705)	21,111
מזה: תיק בנקאי	18,776	(250)	18,526

30 בספטמבר 2018			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	20,521	(1,071)	19,450
מזה: תיק בנקאי	16,669	(1,124)	15,545

31 בדצמבר 2018			
שקל	מט"ח	סך הכל	
במיליוני ש"ח			
שווי הוגן נטו מותאם ^(א)	21,719	(772)	20,947
מזה: תיק בנקאי	15,377	(900)	14,477

ראה הערות [בטמוד 64](#).

למידע נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי הוגן המותאם של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 15א](#).

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על שווי הוגן נטו מותאם^(*) על הבנק וחברות מאוחדות שלו

30 בספטמבר 2019			
סך הכל*	מט"ח	שקל	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
1,780	449	1,331	עלייה במקביל של 1%
1,862	428	1,434	מזה: תיק בנקאי
(2,386)	(562)	(1,824)	ירידה במקביל של 1%
(2,444)	(518)	(1,926)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
690	139	551	התלכה ⁽²⁾
(511)	(109)	(402)	השטחה ⁽¹⁾
369	69	300	עליית ריבית בטווח הקצר
(394)	(65)	(329)	ירידת ריבית בטווח הקצר
30 בספטמבר 2018			
סך הכל*	מט"ח	שקל	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
1,471	104	1,367	עלייה במקביל של 1%
1,482	110	1,372	מזה: תיק בנקאי
(2,026)	(196)	(1,830)	ירידה במקביל של 1%
(2,046)	(229)	(1,817)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
415	(62)	477	התלכה ⁽²⁾
(356)	(62)	(294)	השטחה ⁽¹⁾
332	(54)	386	עליית ריבית בטווח הקצר
(385)	42	(427)	ירידת ריבית בטווח הקצר
31 בדצמבר 2018			
סך הכל*	מט"ח	שקל	
במיליוני ש"ח			
שינויים מקבילים			
1,254	235	1,019	עלייה במקביל של 1%
1,294	212	1,082	מזה: תיק בנקאי
(1,787)	(389)	(1,398)	ירידה במקביל של 1%
(1,829)	(368)	(1,461)	מזה: תיק בנקאי
שינויים לא מקבילים			
344	67	277	התלכה ⁽²⁾
(178)	(15)	(163)	השטחה ⁽¹⁾
473	129	344	עליית ריבית בטווח הקצר
(501)	(122)	(379)	ירידת ריבית בטווח הקצר

ראה הערות [בטבלה 64](#)

הערה: בטבלה זו מוצג השינוי בשווי הוגן נטו המותאם של כל המכשירים הפיננסיים, בהנחה שחל השינוי שצוין בכל שיעורי הריבית בכל מגזרי ההצמדה.

השפעת תרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על הכנסות ריבית נטו ועל הכנסות מימון שאינן מריבית⁽⁷⁾

30 בספטמבר 2019			
במיליוני ש"ח			
סך הכל*	הכנסות מימון שאינן מריבית	הכנסות ריבית	
			שינויים מקבילים
729	229	500	עלייה במקביל של 1%
830	330	500	מזה: תיק בנקאי
(753)	(253)	(500)	ירידה במקביל של 1%
(830)	(330)	(500)	מזה: תיק בנקאי

30 בספטמבר 2018			
במיליוני ש"ח			
סך הכל*	הכנסות מימון שאינן מריבית	הכנסות ריבית	
			שינויים מקבילים
800	239	561	עלייה במקביל של 1%
806	245	561	מזה: תיק בנקאי
(789)	(228)	(561)	ירידה במקביל של 1%
(806)	(245)	(561)	מזה: תיק בנקאי

31 בדצמבר 2018			
במיליוני ש"ח			
סך הכל*	הכנסות מימון שאינן מריבית	הכנסות ריבית	
			שינויים מקבילים
817	226	591	עלייה במקביל של 1%
872	281	591	מזה: תיק בנקאי
(814)	(223)	(591)	ירידה במקביל של 1%
(872)	(281)	(591)	מזה: תיק בנקאי

(א) שווי הוגן נטו של המכשירים הפיננסיים, למעט פריטים לא כספיים ולאחר השפעת התחייבות לזכויות עובדים וייחוס לתקופות של פיקדונות לפי דרישה.

(ב) התללה - ירידה בריבית בטווח הקצר ועלייה בריבית בטווח הארוך.

(ג) השטחה - עלייה בריבית בטווח הקצר וירידה בריבית בטווח הארוך.

(ד) חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה. מאחר ושיעור הריבית על רוב הפיקדונות כיום נמוך מ-1%, ומאחר וקיימת הסתברות נמוכה שהריבית על הפיקדונות תרד מתחת ל-0%, יש לראות בחישוב החשיפה המוצג לעיל אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים.

* לאחר השפעות מקזזות.

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא מותאמת לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות ניהול בנקאי תקין מספר 221 בנושא "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (Liquidity Coverage Ratio - LCR), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי. החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

לשלושה חודשים שהסתיימו ביום		
31 בדצמבר	30 בספטמבר	
2018	2018	2019
באחוזים		
א. בנתוני המאוחד		
121	121	121
100	100	100
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי		
122	120	120
100	100	100

למידע נוסף ראה פרק סיכון נזילות [בדוח על הסיכונים וביאור 29](#).

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

תפיסת ניהול הסיכון הינה בהלימה לאסטרטגיית קבוצת לאומי, מהווה בסיס להגדרת סובלנות הסיכון, לאופן ניהול הסיכון והממשל התאגידי ולקביעת המיקוד והדגשים בתהליכי ניהול הסיכונים התפעוליים, ומאפשרת ניהול סיכונים מושכל וממוקד תוך תעדוף משימות ומשאבים.

מכתב בנק ישראל בנושא עידוד חדשנות בבנקים ובסולקים

ביום 24 ביוני 2019 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב הדין בעידוד חדשנות בבנקים ובסולקים. המכתב נועד לעודד הטמעת חדשנות טכנולוגית בבנקאות, וכן לחדד ולהתוות את העקרונות הפיקוחיים בתחום זה, תוך הגדרת הציפיות מהתאגידים הבנקאיים, הן בתחום האימוץ והבחינה של טכנולוגיות חדשות והן בהיבטי ניהול הסיכונים המושפעים מהסביבה המשתנה.

יישום האמור במכתב הנ"ל יאפשר לבנק לאמץ חדשנות במוצרים ובשירותים הבנקאיים וכן להרחיב את השימוש בטכנולוגיות מתקדמות, לשם התאמת פעילות הבנק לסביבה העסקית והטכנולוגית המשתנה. והכול, תוך המשך שיפור חווית הלקוח, ניהול מיטבי של הסיכונים התפעוליים, קידום תהליכי התייעלות וצמצום העלויות.

לאומי מוביל בשנים האחרונות אסטרטגיית עסקית המעודדת חדשנות טכנולוגית ודיגיטלית. הבנק פועל על פי מדיניות מוצר חדש אשר מתווה את תהליכי ניהול הסיכונים הכרוכים בהכנסת מוצרים חדשים ובכלל זה יוזמות טכנולוגיות וחדשנות.

למידע נוסף אודות הסיכון התפעולי ופירוט מוקדי הסיכון העיקריים בסיכון התפעולי ראה פרק [סיכון תפעולי בדוח על הסיכונים לשנת 2018](#).

סיכונים אחרים

סיכוני רגולציה וציות

סיכון רגולציה

סיכון רגולציה הינו הסיכון לשינויים בחקיקה וברגולציה העלולים להשפיע על היקף הכנסות וההוצאות של הקבוצה, ההון, תחומי הפעילות של הקבוצה או הסביבה העסקית בה היא פועלת.

קבוצת לאומי פועלת בסביבה רגולטורית מורכבת ורב תחומית. שינויים מהותיים ומתמשכים בתחומי רגולציה מגוונים מחייבים היערכות מתאימה ומתמשכת בפעילות הבנק.

בעת האחרונה מושם דגש על הוראות בתחומים הבאים:

- קידום תחרות במגזר הפיננסי
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: הקלות לבנקים חדשים, לרבות הליך רישוי מקל והקמה של לשכת שירותי מחשוב שתשרת בנקים חדשים; הקלות לחברות כרטיסי האשראי המופרדות לצורך ביסוסן כשחקן מרכזי בתחרות מול הבנקים; רפורמת הניוד בין בנקים שנועדה לאפשר מעבר קל ומהיר מבנק לבנק ובכלל זה העברת האחריות המלאה לניוד החשבון על הבנקים; חוק נתוני אשראי ומאגר נתוני אשראי המאפשר הצגת מידע לנותני אשראי שונים על מנת שיוכלו להציג ללקוחות הצעות ערך מיטביות; ופתיחת אפשרות החיבור למערכות התשלומים לגורמים נוספים.
 - עידוד החדשנות
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: מכתב הפיקוח בנוגע לעידוד חדשנות בבנקים ובסולקים (לרבות עידוד "ארגז חול רגולטורי"); מעבר להנפקת ערבויות בנקאיות במדיה דיגיטלית; רפורמת הבנקאות הפתוחה; היתר לפעילות הבנקים בתחום אפליקציות התשלומים לבתי עסק; המשך מתן הקלות לפתיחת חשבון מקוון; ואפשרות מתן ייפוי כוח מקוון למנהלי תיקים.
 - יחסי בנק לקוח ו-CONDUCT
במסגרת זו ניתן למנות את ההוראות הבאות: חוק מתן מענה טלפוני אנושי מקצועי (חוק 6 דקות); מהלך להורדת העמלות לעסקים קטנים וזעירים המחייב את הבנקים להעביר באופן יזום עסקים קטנים וזעירים למסלול עמלות מתאים; תיקון חוק הבנקאות (שירות ללקוח) בעניין דחיית מועדי הפירעון החדשי של הלוואה לדיור בנסיבות מיוחדות (לידה, מחלה, חופשת לידה); חוק אשראי הוגן (לשעבר חוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות) והוראת ניהול בנקאי "פישוט הסכמים ללקוח" המתייחסת ליישומן ומטרתה להקל על לקוחות להתמצא בהסכמים בנקאיים מורכבים; וחוק שירותי תשלום המחליף את חוק כרטיסי חיוב ומקנה הגנות צרכניות ביחס לאמצעי תשלום שונים.
 - מניעת פשיעה פיננסית - איסור הלבנת הון, שוחד ושחיתות
לצד כל זאת נמשכת המגמה, שרואה בבנקים הגורם שאחראי למנוע את הפשיעה הכלכלית. בנקים נדרשים לנטר פעילות חשודה ולהגיש דיווחים לרשויות. הבנק מתמודד עם יישום ה-FATCA והתקן האחיד של ה-OECD לאיסוף והחלפת מידע על חשבונות פיננסיים (ה-CRS), וזאת במקביל להמשך יישום מדיניות הכסף המוצהר, יישום החוק לצמצום השימוש במזומן וטיפול במניעת הפצת שטרות מזויפים.
 - הגנת הפרטיות ואבטחת מידע
נושאים אלה מצויים על סדר היום בארץ ובעולם וצוברים תאוצה עם המעבר לדיגיטציה, למיקור חוץ ולשימוש בשירותי מחשוב ענן במערכת הפיננסית. הנושאים משתקפים, בין היתר, בכללי ה-GDPR, אשר עוסקים בהגנת הפרטיות וכן בהוראות ספציפיות בנושא הגנת הסייבר ומיקור החוץ.
- המגמות והשינויים הנ"ל משפיעים וצפויים להשפיע בשנים הקרובות על שוק הבנקאות בישראל. הבנק פועל לניטור ואיתור הוראות הרגולציה הרלוונטיות, כוחן את היערכותו לתנאי השוק המשתנים, להגברת התחרות והשקיפות, לכניסתם של שחקנים חדשים לתחומי הבנקאות הקלאסיים, להשוואת עלויות בין הבנק לגופים נוספים, לשימוש במאגרי המידע והנתונים של לקוחות הבנק על ידי גופים חוץ בנקאיים וכן למתן הצעות ערך מתאימות ללקוחות הבנק. במקביל, הרגולציה גורמת לשחיקה בהכנסות, לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה, ולצורך בשיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות.

סיכון ציות

סיכון ציות הינו הסיכון להטלת סנקציה משפטית או רגולטורית, להפסד פיננסי מהותי, או לנזק תדמיתי, אשר התאגיד הבנקאי עלול לספוג כתוצאה מכך שאינו מקיים את הוראות החוק/הרגולציה.

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכוני הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ-Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי, לרבות FATCA ו-CRS.

בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכוני ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 בא לייעל את הליכי האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד, בין היתר, למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה.

ג. FATCA - Foreign Account Tax Compliance Act, CRS - Common Reporting Standard ומדיניות כסף מוצהר

ביום 14 ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227), התשע"ו-2016 בנושא יישום הסכם FATCA שנחתם בין מדינת ישראל לארה"ב והסכמים לחילופי מידע בין מדינת ישראל למדינות אחרות לפי התקן לחילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים שפרסם ה-OECD.

תקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA) התשע"ו-2016 פורסמו ביום 4 באוגוסט 2016 ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המיסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המיסים האמריקאית.

תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019 פורסמו ביום 6 בפברואר 2019, ומכוחן נדרש הבנק לבצע הליכים לזיהוי לקוחות תושבי מדינות זרות, ולדווח על לקוחות שזוהו כתושבי מדינות שישראל חתומה עמן על הסכמים לחילופי מידע לרשות המיסים בישראל לצורך העברת המידע לרשות המוסמכת במדינת התושבות שלהם.

הבנק מבצע את הדיווחים הנדרשים לרשות המיסים בישראל בהתאם להוראות החקיקה האמורה.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור זיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות. במידת הצורך, נדרשים לקוחות להמציא הצהרות ואישורים שונים.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצינת הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

סיכון משפטי

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדינוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינו, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2018](#).

סיכון מוניטין

סיכון מוניטין הינו הסיכון לפגיעה באמון של בעלי מניות ובעלי עניין שונים בקבוצת לאומי, זאת כתוצאה מהתנהגות, פעולה, או הימנעות מפעולה של הקבוצה, העובדים או מעורבים אחרים.

סיכון מוניטין מתייחס לתפיסותיהם של בעלי המניות, בעלי העניין, הציבור, מעצבי דעת הקהל והתקשורת, בין אם מתבססות על עובדות ובין אם אחרת. סיכון המוניטין הינו דינאמי ומשתנה בין נושאים שונים ואוכלוסיות שונות.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2018](#).

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי הוא סיכון עסקי אשר הפגיעה שלו מהותית ונוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים שלו. למעשה זהו סוג של סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית בטווח המידי, אך בטווח הבינוני או הארוך עלולה להיות משמעותית. סיכונים אסטרטגיים כוללים איומים אשר יכולים לנבוע מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטוריים, צרכניים או טכנולוגיים.

הסיכון האסטרטגי העיקרי נובע מכך שענף השירותים הפיננסיים עובר שינויים משמעותיים בתחום הדיגיטיזציה. פתיחת ענף הבנקאות לתחרות וכניסת שחקנים חדשים כדוגמת חברות הטכנולוגיה המבוססות (גוגל, אמזון, פייסבוק, אפל), חברות הפינטק, חברות הביטוח וחברות האשראי החוץ בנקאי, מחייבות התאמת המודל העסקי. בנוסף, החוק להגברת התחרותיות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרומ") כולל בתוכו רכיבים העלולים להשפיע בצורה אסטרטגית על מפת התחרות בישראל. בבנק לאומי, התוצאה הישירה הינה המכירה של לאומי קארד. נושא אסטרטגי נוסף הינו הבנקאות הפתוחה.

ב-12 באפריל 2019 החלה לפעול מערכת נתוני האשראי. המערכת, שהוקמה על ידי בנק ישראל כליווי משרד האוצר ומשרד המשפטים, נועדה להביא להגברת התחרות בתחום האשראי הקמעונאי, הן בתוך המערכת הבנקאית והן מצד שחקנים חוץ בנקאיים. בפרט, המערכת נועדה לאפשר ללקוח לקבל אשראי בתנאים המיטביים האפשריים עבורו. המערכת עשויה להשפיע על התחרות בשוק האשראי הקמעונאי.

למידע נוסף ראה פרק [סיכונים אחרים בדוח הדירקטוריון וההנהלה לשנת 2018](#).

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת הינו הסיכון שהתנהלות הבנק מול לקוחותיו תוביל, במעשה או במחדל, לתוצאה בלתי רצויה עבורם. זאת, ללא יכולת הלקוח לקחת מראש תוצאה זו בחשבון. בעקבות זאת עלולים להיגרם לבנק הפסדים הנובעים מתביעות משפטיות, מהטלת קנסות או מנזקי מוניטין.

הבנק מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות צמיחה כלכלית, סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי.

גורמים כלכליים מקומיים ובינלאומיים שונים מצביעים לאחרונה על האטה כלכלית עולמית. המתחים הגיאוגרפיים וסכסוכי הסחר גרמו לעלייה בחוסר הוודאות לגבי עתידה של מערכת הסחר העולמית ושיתופי פעולה בינלאומיים. ישראל, כמשק קטן ופתוח, חשופה לשינויים החלים בכלכלת העולם, ועשויה להיות מושפעת מההתפתחויות בעולם.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, ככל שיידרש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים והנחיותיו בדבר עריכת דוח כספי שנתי ורבעוני של תאגיד בנקאי כמפורט [בביאור 1 בדוחות הכספיים השנתיים ליום 31 בדצמבר 2018](#).

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות.

התוצאות בפועל של אומדנים אלו עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר, תוך הפעלת שיקול דעת ואשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

הנושאים החשבונאיים הקריטיים העיקריים שצינו בדוח השנתי ליום 31 בדצמבר 2018 הינם כדלהלן: הפרשה להפסדי אשראי וסווג חובות בעייתיים, מכשירים נגזרים, ניירות ערך, התחייבויות לזכויות עובדים, התחייבויות בגין תביעות משפטיות, ומיסים על ההכנסה.

התחייבויות לזכויות עובדים

זכויות הפרישה והפנסיה בבנק נקבעות על פי סיווג תקופות ההעסקה השונות בבנק כאשר לעובדים שהחלו עבודתם בבנק מיום 1 בינואר 1999 קיימות הפקדות שוטפות לפיצויים ותגמולים ולגביהם לבנק אין חבות פנסיונית למעט השלמה לפיצויי פיטורין. לעובדים שהחלו את עבודתם בבנק לפני 1 בינואר 1999 הפורשים מעבודתם בבנק בגיל פרישה הזכות לבחור בקבלת פיצויי פרישה וכספי התגמולים או לקבל פנסיה מהבנק, הכל בהתאם ובכפוף להוראות ההסכמים השונים החלים על העובדים. הבנק מפקיד עבור עובדים אלה כספים לתגמולים ופיצויים בקופת גמל לתגמולים ופיצויים של עובדי הבנק אשר מנוהלת על ידי חברה מנהלת המוחזקת על ידי עמיתי הקופה (להלן - "עודה").

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואות אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך ניסיון העבר שמשנתה בהתאם לגיל העובד.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזירות ובמקצועיות ראוייה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il.

ליום 30 בספטמבר 2019 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך 3,861 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, גידול של 2,098 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס ביתרת הקרן השלילית בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2018.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 30 בספטמבר 2019 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") גבוהה בכ-431 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידיים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-Sox Act. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-Public Company Accounting Oversight Board הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידיים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.
- בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-COSO (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2019 מבצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

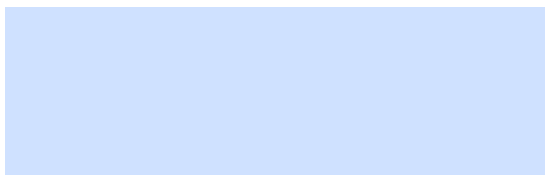
הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

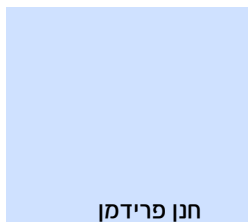
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 30 בספטמבר 2019 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

בתקופה ינואר-ספטמבר 2019 התקיימו 36 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-75 ישיבות של ועדות הדירקטוריון. בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 26 בנובמבר 2019, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - הבלתי מבוקרים של הקבוצה ליום 30 בספטמבר 2019 ולתקופה שהסתיימה באותו תאריך. דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

ד"ר סאמר חאג' יחיא
יו"ר הדירקטוריון

חנן פרידמן
מנהל כללי

26 בנובמבר 2019